

POZORUHODNÝ SOUBOR KACHLŮ Z HRADU KUMBURKU, OKR. SEMILY

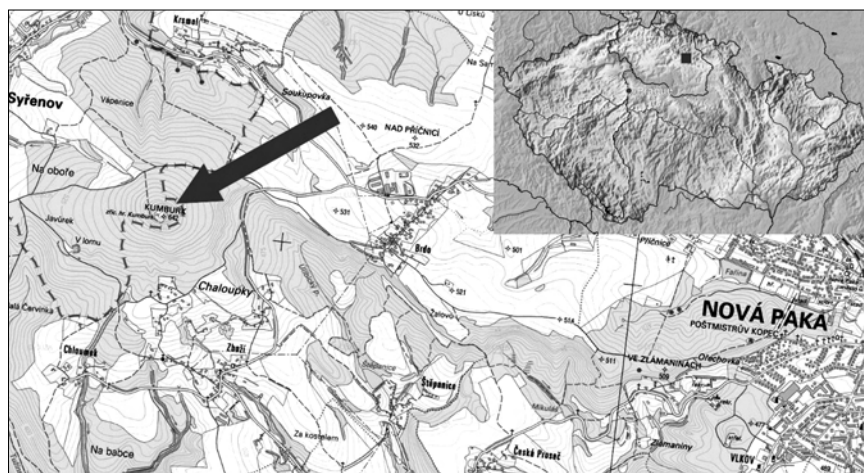
Pavel Drnovský

1. ÚVOD

Hrad Kumburk se nachází na dominantním návrší, které se vypíná nad východní částí Jičínské kotliny (obr. 1a). Díky své výrazné poloze (642 m n. m.) přitahovaly zříceniny kdysi pevného hradu, který nebyl nikdy dobyt, pozornost řady romantiků i dlouho po své násilné zkáze v 17. století. Pobyt Karla Hynka Máchy dodnes připomíná deska umístěná v neklidných časech druhé světové války. Během prvních desetiletí 20. století místní amatérští badatelé nashromáždili poměrně rozsáhlý soubor nálezů, který se postupně dostal do depozitářů různých muzeí. Tato studie přináší vyhodnocení všech nálezů kachlů umístěných v muzeích Královéhradeckého kraje a zinventarizovaných do poloviny roku 2014.

2. HISTORIE HRADU A NÁSTIN VÝVOJE JEHO STAVEBNÍ PODOBY

Jako první majitel hradu se uvádí roku 1325 Markvart, jež užíval přídomek z Goldenburka¹ (RT 72, pol. 384). Jednalo se patrně o člena vartenberské větve z rodu Markvarticů, jenž se sám stal zakladatelem pánů z Kumburku (Úlovec 1997, 12). Tato odnož Vartenberků vlastnila hrad až do počátku 15. století. Sám hrad se v této době vyskytuje nejčastěji pod názvy Goldenburk, Koldenburk, Kolmburk a v roce 1398 poprvé Kumburk, ještě roku 1550 se však zmiňuje „hrad Kolmburgk jinak Kumburgk“ (Sedláček 1933, 177). O prvním majiteli hradu se dovídáme pouze ze zpráv ze soudních zápisů, kdy jej Vok z Rožmberka opakovaně pohnal před soud kvůli škodám, které měl napáchat na panství v Údrnicích. V roce 1357 se po hradu píše Beneš,² patrně jeden z Markvartových synů (Lib. conf. I/1, 28). O jeho synu Jindřichovi z Kumburku, který hrad držel více než třicet let máme díky dosazování farářů do okolních kostelů dostatek písemných zmínek z let 1368–1395 (např. Lib. conf. I/1, 29, 192; Lib. conf. I/2, 101; Lib.

Obr. 1a. Poloha hradu Kumburku vůči městu Nová Paka

1 Marquardum de goldenburka.

2 Benessij de Goldembur.

Obr. 1b. Půdorys hradu s rozlišením stavebních fází podle T. Tomička a J. Úlovce, doplněno o plochy zkoumané po roce 2000 (Prostředník 2011, 20)

conf. II, 19, 32; Lib. conf. III–IV, 207). Jindřich, který rovněž zastával funkci přísedícího u zemského soudu, měl se svou ženou Žofkou syna Jana, kteří jsou připomínáni roku 1395 (*Sedláček* 1933, 177). Nedlouho poté Jindřich patrně umírá, protože již v roce 1396 a 1397 dosazuje místní faráře do kostela v Olešnici u Levína, Olešnici u Hostinného a v Úbislavicích právě jeho syn Jan z Kumburku (*Lib. conf. V, 274, 292*). Právě Jan se však stal posledním vartenberským majitelem hradu, protože kvůli svým hospodářským problémům musel hrad roku 1406 prodat nejvyššímu pražskému purkrabímu Janu Krušinovi z Lichtenburka, který však již následujícího roku umírá a hrad přechází na jeho syna Hynka (*Ulrychová* 2006, 321).

Hynek Krušina z Lichtenburka patřil k významným osobnostem své doby. Husitských bouří se nejprve účastnil jako stoupenec kalicha a stal se hejtmanem pražských vojsk, během různých zemských sněmů byl opakovaně volen mezi správce království. Postupně se však přiklonil na stranu císaře Zikmunda, od kterého mimo jiné získal i v držení nedaleký hrad Bradlec (AČ 3, 501, pol. 262). Tato změna politické orientace mu vynesla mnoho výhod a Hynek se postupně stává jedním z nejbohatších pánů v království, mimo kumburského panství mu patřily i statky Opočno, Potštejn, Častolovice i celé Kladsko (*Úlovec* 1997, 21). Když Hynek v roce 1454 umírá, ujme se hradu Kumburk a přilehlého panství nejprve jeho syn Vilém a posléze vnuk Hajman. Na přelomu 15. a 16. století za nejasných okolností přechází do rukou Jana Žehušického z Nestajova, který se na hradě píše roku 1500 (*Šimek a kol.* 1989, 237). Záhy se

však dostal do držení knížete minsterberského Bartoloměje (vnuk Jiřího z Poděbrad), který ho v predikátu používá prvně k roku 1512 a naposledy pak roku 1515 (*Sedláček 1933, 180*). Po jeho smrti hrad získává Jindřich Berka z Dubé, který ho patrně držel společně se svým příbuzným Janem Berkou (*Úlovec 1997, 24*).

Majetkové přesuny se ustálily mezi lety 1528 až 1607, kdy hrad mimo jiné společně s blízkým Jičínem a hradem Veliš vlastnili Trčkové z Lípy (*Prostředník – Šimůnek 2010, 5*). Trčkové na hradě patrně již nesídlili a roku 1607 Kumburk prodali Zikmundovi Smiřickému ze Smiřic (*Sedláček 1932, 182*). Rovněž Smiřičtí hrad nevyužívali jako své sídlo, pouze v letech 1609 až 1620 zde byla vězněna Kateřina Smiřická. Po konfiskacích se hrad stal majetkem Albrechta z Valdštejna, po jehož zabití v Chebu císař Kumburk udělil roku 1636 Rudolfovi z Tiefenbachu. Konečný zánik hradu nastal po skončení třicetileté války (1658), kdy císař Ferdinand III. nařídil zbourání několika sídel ze strategických důvodů. Ve východních Čechách se jednalo o například o hrady Veliš, Kumburk a Náchod (demolice náchodského hradu nebyla realizována). Prací se ujal císařský inženýr František Pieroni de Galliano, jehož popis hradu (bohužel bez porízeného plánu) se dochoval (*Úlovec 1997, 27*). V následujících stoletích pobořený hrad chátral a sloužil jako vhodný zdroj stavebního materiálu pro okolní obyvatelstvo.

Na počátku 20. století započaly sílit snahy o záchranu rychle chátrající památky. Tohoto úkolu se pokusil zhostit Klub československých turistů v Nové Pace, který začal vyjednávat s majitelem pozemků o vykoupení hradů Kumburk a Bradlec. V roce 1937 k prodeji skutečně došlo, takže mezi lety 1939 až 1941 proběhla řada konzervačních zásahů. Počátkem roku 1941 však byla kupní smlouva zrušena a oba hrady byly opět vráceny původnímu majiteli, čímž byly záchranné práce zastaveny. V současnosti je hrad majetkem obce Syřenov a od roku 1992 spravován Sdružením pro záchranu hradu Kumburku, které zajišťuje jeho pozvolnou obnovu a zajištění nejhroženějších částí.

Jak již bylo uvedeno, hrad byl založen ve výrazné dominantní poloze. Poslední ucelený popis stavebního vývoje přinesli T. Tomíček a J. Úlovec (1998), kteří vymezili šest základních fází výstavby (*obr. 1b*). V první etapě, která probíhala okolo roku 1300, mělo dojít k vybudování mohutné (až 2m silné) hradby, která vymezovala jednoduchý ovál o rozměrech 30 × 14 m. Jednalo se patrně o hrad s plášťovou hradbou, kde byla obytná budova umístěna ve východní části, na místě pozdějšího paláce. Pozůstatky této fáze lze spatřovat v reliktech již zmíněné obvodové hradby, celkově se však zachovala pouze na několika málo místech. V další etapě (po roce 1355) došlo k zajištění stávajících budov silnou opěrnou zdí a několika masivními opěráky (*Prostředník – Šimůnek 2010, 7*). Mezi lety 1360 a 1370 mělo dojít k první větší přestavbě sídla, kdy na ploše východní stavby vznikl nový podsklepený palác, který byl v suterénu zaklenutý valenou klenbou a přízemí bylo zřejmě plochostropé (*Tomíček – Úlovec 1998, 22*). Západní část jádra byla rovněž pozměněna a byla zde vybudována menší čtvercová věž (5,3 × 5,3 m). Sám hrad měl tedy v závěru 14. století nejspíše podobu dvoupalácové dispozice. Během této přestavby došlo k vybudování nové obvodové hradby, která obkroužila celé původní jádro hradu. V rámci těchto stavebních prací vznikla v severní části i budova, patrně strážnice (přibližně 7 × 9 m), půlválcová bašta a věž, jíž se říká Okrouhlá, nebo též Panenská, která střežila tehdejší vstup do hradu. Již okolo roku 1400 podnítily patrně statické důvody další dostavbu hradního jádra (*Tomíček – Úlovec 1998, 30–35*). Přestavěno bylo severní nároží paláce a došlo i ke stavbě patrové hranolové věže o rozměrech 8,8 × 9 m.

S majitelem hradu v 1. polovině 14. století Hynkem Krušinou z Lichtenburka je spojena celková modernizace opevnění během bouřlivých let husitských válek. Druhá brána byla zvýšena, a dosahovala tak výšky okolo 13 metrů. Dále bylo vybudováno zemní opevnění v západní části okružního valu a předsunuté opevnění vzdálené 70 m od dnešní první brány. S Hynkovým synem Vilémem spojují Tomíček a Úlovec (1998, 37) nové vylepšení vnějšího opevnění, kdy byla na starším okružním valu vybudována, v druhé polovině 15. století, hradba, kterou doplnilo celkem pět půlkruhových bašt a jedna větší dělová bašta. Vystavěna byla rovněž nová brána, na kterou navazovala přilehlá budova. Zdá se, že tímto byl završen stavební vývoj hradu. Vilémův syn Hajman o Kumburk na sklonku 15. století přichází a následující majitelé na hradě neprováděli razantnější přestavby a sídlo bylo spíše pouze udržováno.

3. PŘEHLED DĚJIN BĀDÁNÍ

Hrad na návrší vévodícím jičínské kotlině se přirozeně stal předmětem zájmu mnoha badatelů. Prvně se o něm zmiňuje již Pavel Stránský (1946), ve svém díle ho například neopomenul popsat ani Bohuslav Balbín (1986). Prvního odborného zpracování se Kumburk dočkal od Františka Hebera (1845), v jehož díle se objevily i dvě cenné rytiny Josefa Farky a půdorys hradu. Dostupné písemné prameny pochopitelně kvalitně zpracoval August Sedláček (1933, 175–184), jehož text se pak stal základním podkladem

pro ostatní badatele na dlouhou dobu. Po roce 1900 se Kumburk objevoval v místní regionální literatuře, jejíž autoři však víceméně pokaždé vycházeli ze Sedláčkovy studie. Vývoj bádání posunula dopředu až Dobroslava Menclová (1949; 1972), na jejíž práci navázal Tomáš Durdík (2000, 305–307). Hrad se pochopitelně dočkal svého prostoru i v souhrnném díle věnujícím se šlechtickým sídlům ve východních Čechách (Šimek a kol. 1989, 236–237). S novými výsledky, jež se týkají první stavební fáze hradu, přišla studie Ladislava Svobody (1995, 362). Prozatím poslední podrobný historický výklad přináší práce Jiřího Úlovce (1997) a kvalitní vyhodnocení stavebního vývoje pak o rok mladší studie autorské dvojice Tomáše Tomíčka a již zmíněného J. Úlovce (Tomíček – Úlovec 1998).

Hradní zřícenina se pochopitelně stala předmětem zájmu řady amatérských badatelů, kteří zde prováděli výkopy. Výsledky těchto romantických aktivit v podobě velkého množství nestratifikovaných nálezů jsou dodnes roztroušeny po místních muzeích. Během posledních 40 let na hradě docházelo k náhodným příležitostným sběrům, jejichž výsledkem byl zisk menších souborů vrcholně středověké či raně novověké keramiky, jež jsou povětšinou uloženy v královéhradeckém muzeu.

Jediné odborně vedené archeologické výzkumy proběhly až v posledních osmi letech. Exkavace byly vyvolány zajišťovacími pracemi, které měly narušit historické situace. Výzkumy provedlo archeologické oddělení Muzea Českého ráje v Turnově pod vedením Jana Prostředníka. První sezóna proběhla v roce 2006, během statického zajištění okrouhlé (tzv. Panenské) věže a vybírání sutě u první brány (Prostředník – Hartman 2007). V jedné ze sond (1/06), umístěné do úpatí věže, byla odkryta tarasní zeď, která staticky zajišťovala její základ. Následující sonda 2/06 byla položena u jižního pilíře druhé brány. Během prací byl částečně prozkoumán i interiér věže (4/06). Z těchto tří sond byl získán obvyklý soubor artefaktů, datovaný do období 14. až 15./16. století, zpřesněny rovněž byly znalosti o způsobu založení zkoumaných stavebních relikvií (Prostředník – Hartman 2007, 77–87). Poslední výkop (3/06) této sezóny proběhl v místech při první hradní bráně (Prostředník – Šimůnek 2010, 12). Zde byla objevena nejméně dvouprostorová stavba, která přímo přiléhala ke zdi brány. V jedné místnosti byl odkryt podstavec pro kachlová kamna, zatímco druhá místnost sloužila patrně jako černá kuchyně (Prostředník 2007, 32). Právě během odkrývání této situace byly nalezeny fragmenty 25 rekonstruovatelných kachlů (Prostředník – Šimůnek 2010, 12).

Následující sezóna proběhla v roce 2008, kdy došlo ke statickému zajištění jižní části parkánové zdi. Celkem byly položeny čtyři sondy (5–8/08), které však nedosáhly takové hloubky, aby mohly zachytit její založení, takže spíše ověřily pouze její průběh (Prostředník 2011). V letech 2010 a 2011 byla opět zkoumána parkánová zeď (sondy 9/10, 10/11), tentokrát její západní a severní část. Během let 2008 až 2011 byly objeveny menší soubory artefaktů (především keramiky) a ekofaktů (Prostředník 2011, 8).

4. NÁLEZY POCHÁZEJÍCÍ Z HRADU KUMBURKU

4.1. Nálezové okolnosti

Jak již bylo uvedeno, hradní zřícenina se stala na počátku 20. století předmětem zájmu řady amatérských badatelů, kteří zde prováděli neodborné výkopové práce se snahou nalézt sbírkově zajímavé předměty. Část těchto nestratifikovaných nálezů se posléze dostala do depozitářů místních muzeí. Tyto artefakty se podařilo dohledat ve sbírkách Regionálního muzea a galerie v Jičíně³ (zde jsou uloženy i nálezy přesunutá ze sbírek muzea v Železnici⁴), Městského muzea v Lomnici nad Popelkou⁵ a Městského muzea v Nové Pace.⁶ Nejvíce nálezů je dnes umístěno v Muzeu východních Čech v Hradci Králové,⁷ tyto předměty sem však byly v 70. letech přemístěny z novopackého muzea. U všech postrádáme jakékoliv bližší informace (místo nálezů, hloubka atd.), jedinou informaci přináší lístek, který je součástí souboru uloženého v Hradci Králové, z kterého se dovídáme, že výkopy provedl v srpnu 1932 Václav Fejfar, krejčí z Nové Paky.⁸ Protože se část nálezů, ač umístěných v různých depozitářích, od sebe prakticky neliší, je

3 Inv. č. 1733–1751, 1879a–n, 2001, 2002, 2003, 2009, 2044, 2306–2312, 2857–2876, 2858–2873, 3278.

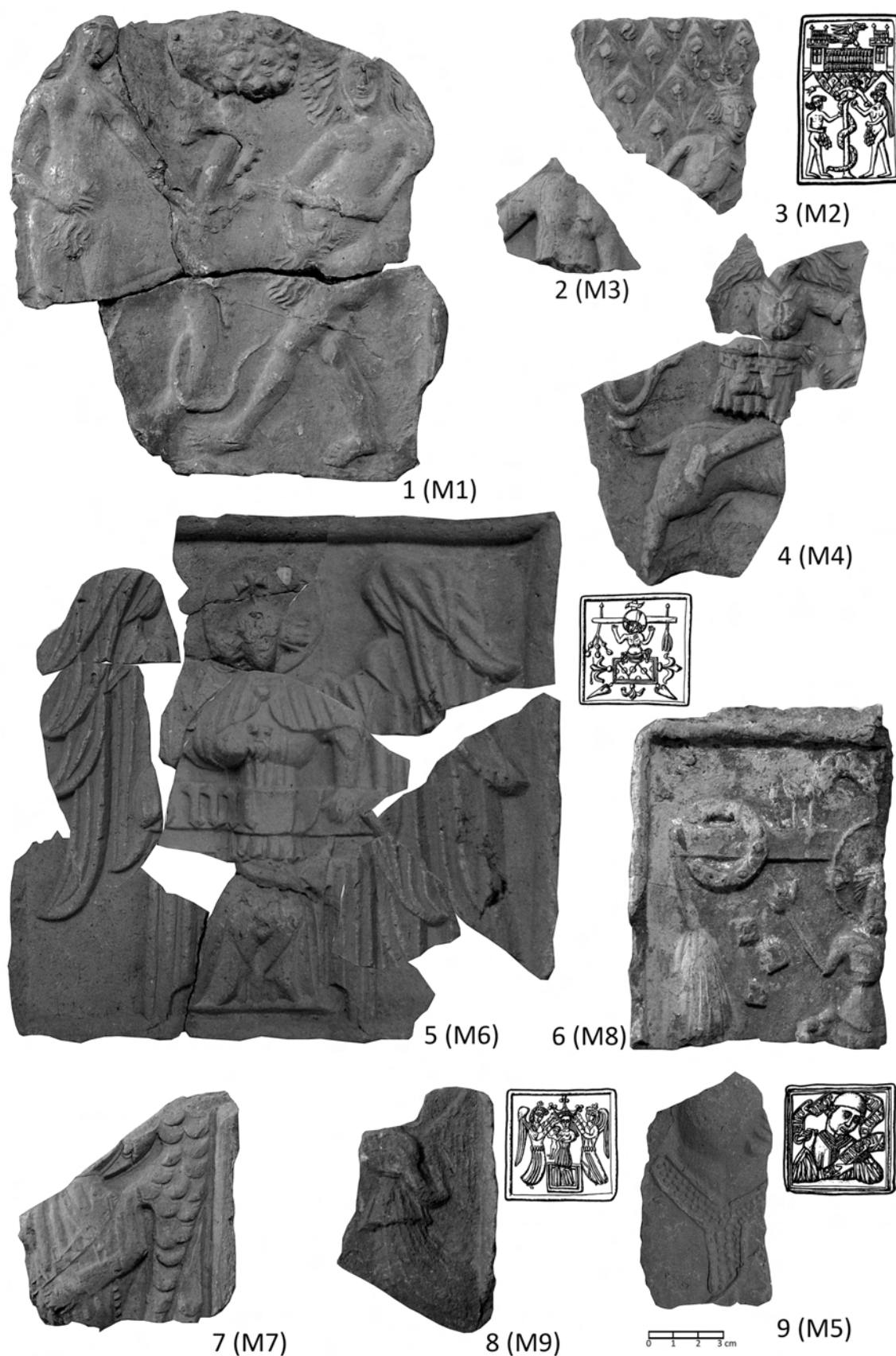
4 Inv. č. 117, 355–403, 897–906.

5 Inv. č. 7, 8, 11, 12, 16, 17, 45, 46, 110–122, 125, 126, 130, 131255, 434, 435–438, 4310, 4312, 4313.

6 Bez inv. č.

7 Příř. č. 128–133, 134, 146–55/75.

8 „...nález archeologický na Kumburku dne 16. srpna r. 1932 ... Přitom jsem na hradě nepoškodil toho nejmenšího a přec jsem po soudech vláčen, že jsem zachoval tyto památky. V. Fejfar, Krejčí.“

Obr. 2. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů. Č. 4, 5 rekonstruováno z více jedinců. Miniatura u č. 3 – kompletní výjev (Pavlík – Vitanovský 2004, 190, pol. 16); u č. 6 – analogický kompletní výjev (op. cit., 206, pol. 187); u č. 8 – analogický kompletní výjev (op. cit., 201, pol. 131); u č. 9 – analogický kompletní výjev (op. cit., 196, pol. 79)

možné, že většina předmětů pochází z Fejfarovy terénní činnosti. V depozitáři novopackého muzea je dodnes uschována část rekonstrukčních kreseb výzdobných motivů vybraných kachlů, jež zhotovil právě V. Fejfar.

Jediné stratifikované nálezy, u kterých známe i místo umístění, pochází ze zmíněných záchranných akcí pracovníků turnovského muzea.⁹ Jak již bylo zmíněno, většinou se jednalo o vrcholně středověkou a raně novověkou keramiku. Za zajímavý nález lze označit garnituru železných pout s řetězem a kotvou (sloužící k uchycení do zdi), jež byla nalezena ve vnitřní prostora okrouhlé věže (*Prostředník – Šimůnek 2010*, 12). Jediné nálezy kachlů byly objeveny v budově (strážnice) u první hradní brány v roce 2006.¹⁰ Jednalo se o fragmenty vázící celkem 18 kg, které kdysi bývaly jedním kamnovým tělesem (*Prostředník – Hartman 2007*, 90). V souboru se podařilo rozpoznat celkem tři různé výzdobné motivy komorových kachlů a jeden typ nádobkového kachle.¹¹

Starším nálezům z Kumburku dosud nebyla věnována patřičná pozornost. Sbírky jičínského muzea (společně se souborem z muzea v Železnici) publikovala v rámci soupisu nálezů z hradů Jičínské kotliny Eva Ulrychová (2006). Tento seznam však trpí řadou chybných interpretací motivů a není vybaven obrazovou přílohou. Část nálezů z hradu zpracovali v rámci svých studentských prací i Markéta Soukupová (*Tomášková 1999*) a Martin Witkowski (2012). Nálezy kachlů z roku 2006 i s možnostmi jejich rekonstrukce přinesla studie J. Prostředníka a J. Hartmana (2007).

Vůbec poprvé tak budou představeny a vyhodnoceny všechny zlomky pocházející z kachlových kamen nalezených na hradě Kumburku. Jejich zpracování proběhlo podle standardních postupů. Z hlediska typologie a morfologie se přidržím prací Zdeňka Smetánky (1968; 1969). Pro základní dělení a popis výjevů bude použito prací Julie Richterové (1982), Vladimíra Brycha (2004), Čeňka Pavlíka a Michala Vitanovského (2004) a dalších. Nejdříve budou popsány kachle nádobkové, poté bude přistoupeno k stručnému zhodnocení komorových kachlů, na které naváže katalog všech motivů.

4.2. Kachle nádobkové

Mezi nestratifikovanými nálezů se podařilo rozpoznat celkem 79 zlomků (přibližně 2,5 kg). Jedná se zpravidla o značně fragmentární materiál. Je zřejmé, že nálezci věnovali tomuto druhu kachlů menší pozornost. Ve většině případů se jedná o horní zakončení. Z hlediska typologie se nejčastěji objevuje okraj vodorovně seříznutý či jednostranně zaoblený. Dochované zlomky nedovolují určit rozměry jednotlivých kachlů. Na zlomcích těl se běžně vyskytuje záchytná šroubovice, a to jak v rytě, tak i vývalkové podobě. Několik dochovaných rohových okrajů dokládá, že v souboru byly zastoupeny kachle s pravoúhlým, pravděpodobně čtvercovým ústím. Nebyly zachyceny žádné okraje svědčící o kruhovém ústí. Podle umístění vnitřní výzdobné obvodové lišty lze předpokládat, že se většinou jednalo o nádobkové kachle hluboké. Výzdobná obvodová lišta má různorodé profily (nejčastěji oblý a špičatý). Výpal všech zlomků je oxidační a kvalitní. Barva střepe se pohybuje v odstínech oranžové, výjimečně se objeví zbarvení béžové či hnědé. Na jednom zlomku byla rozpoznána vnitřní úprava povrchu kachle stříbritou engobou. Na jednom z nádobkových kachlů se při okraji dochoval mohutný zbytek mazanického výmazu, na kterém je dochován otisk vývalkové šroubovice sousedního kachle.

Z výzkumu turnovského muzea pochází zlomky nádobkového kachle s nízkou komorou (minimálně tři jedinci) s čtvercovým ústím (16,5 × 15,7 cm, výška komory 10 cm). Tyto exempláře mají rytou záchytnou šroubovici a okraj vodorovně seříznutý. Výpal je oxidační a barva okrová. Na několika zlomcích byly zachyceny pozůstatky vápenného nátěru.

4.3. Kachle komorové

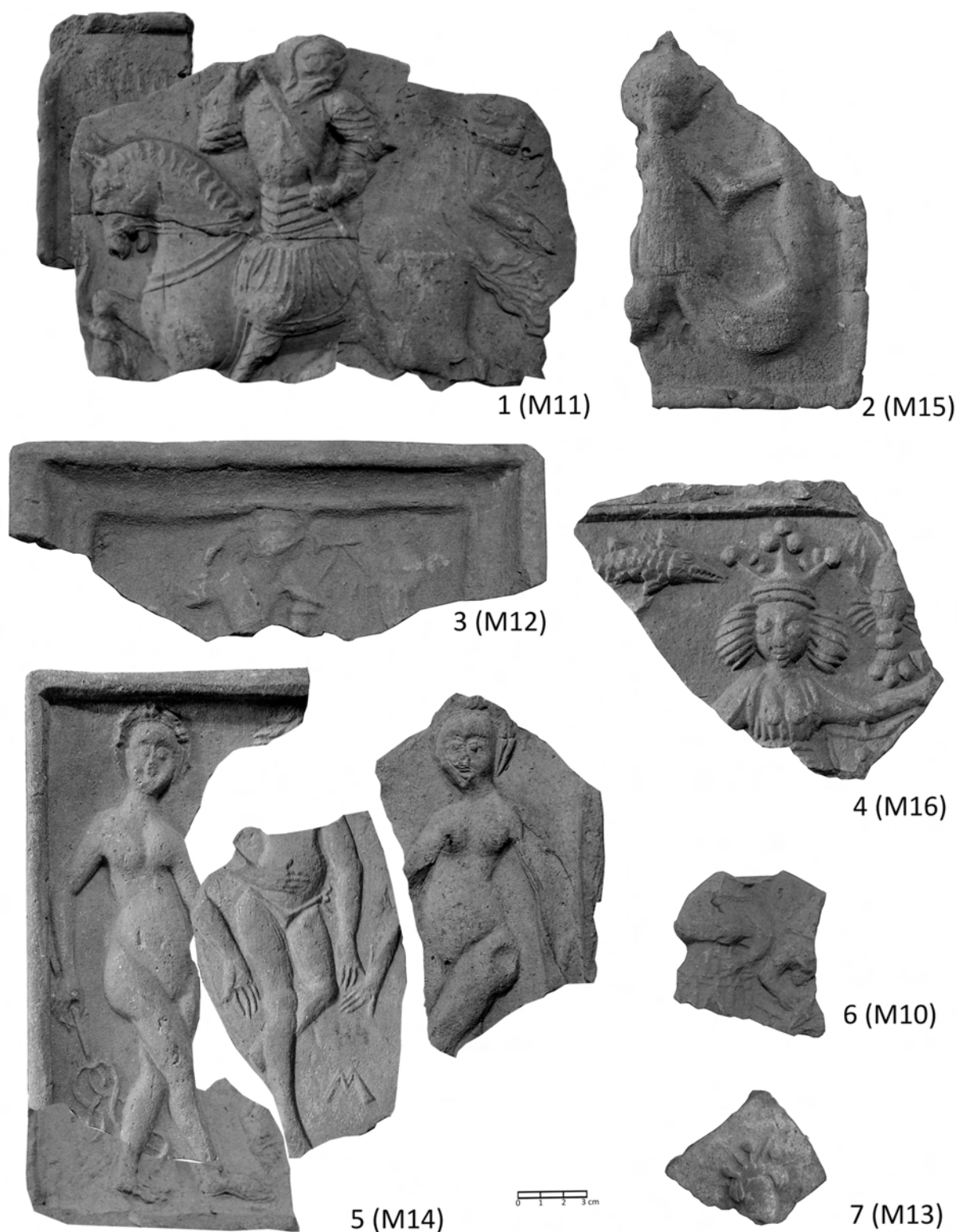
V souboru nestratifikovaných nálezů se podařilo dohledat téměř 550 ks (cca 35 kg) částí reliéfních komorových kachlů. Jedná se o poměrně fragmentární soubor, žádná čelní vyhřívací stěna (dále ČVS) se nedochovala vcelku. V naprosté většině se v souboru objevují právě zlomky ČVS. Části komor jsou velice vzácné. Je evidentní, že se nálezci soustředili na sběratelsky hodnotné ČVS a části komor patrně byly ponechány na místě. Podle poměrně nových lomů na zadních stranách ČVS je pravděpodobné, že části komor byly dokonce záměrně ulamovány. V souboru starých nálezů se podařilo rozpoznat na 142 motivů (!).¹² 128 zlomků nebylo možné přiřadit k žádnému z motivů, jde především o menší části ČVS,

9 Autor článku děkuje PhDr. Janu Prostředníkovi, Ph.D., za zpřístupnění sbírek.

10 Fragment komorového kachle byl objeven ještě v roce 2008 při opravách parkánové hradby.

11 Inv. č. A6725.

12 Autor děkuje Čeňku Pavlíkovi za pomoc při určení motivů 2, 30 a 79.

Obr. 3. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů. Č. 1 a 5 rekonstruováno z více jedinců

kteří postrádají výzdobu, nebo je motiv nedostatečně dochován. Z nových výzkumů pochází soubor kachlů o celkové hmotnosti 18 kg, ve kterém lze rozpoznat tři výzdobné motivy komorových kachlů. Pro větší přehlednost budou následně stručně popsány jednotlivé výzdobné motivy, rozdělené do dvou základních skupin – kachle gotické a pozdně gotické a kachle renesanční a raně barokní.

4.3.1. Kachle gotické a pozdně gotické (15.–počátek 16. století)

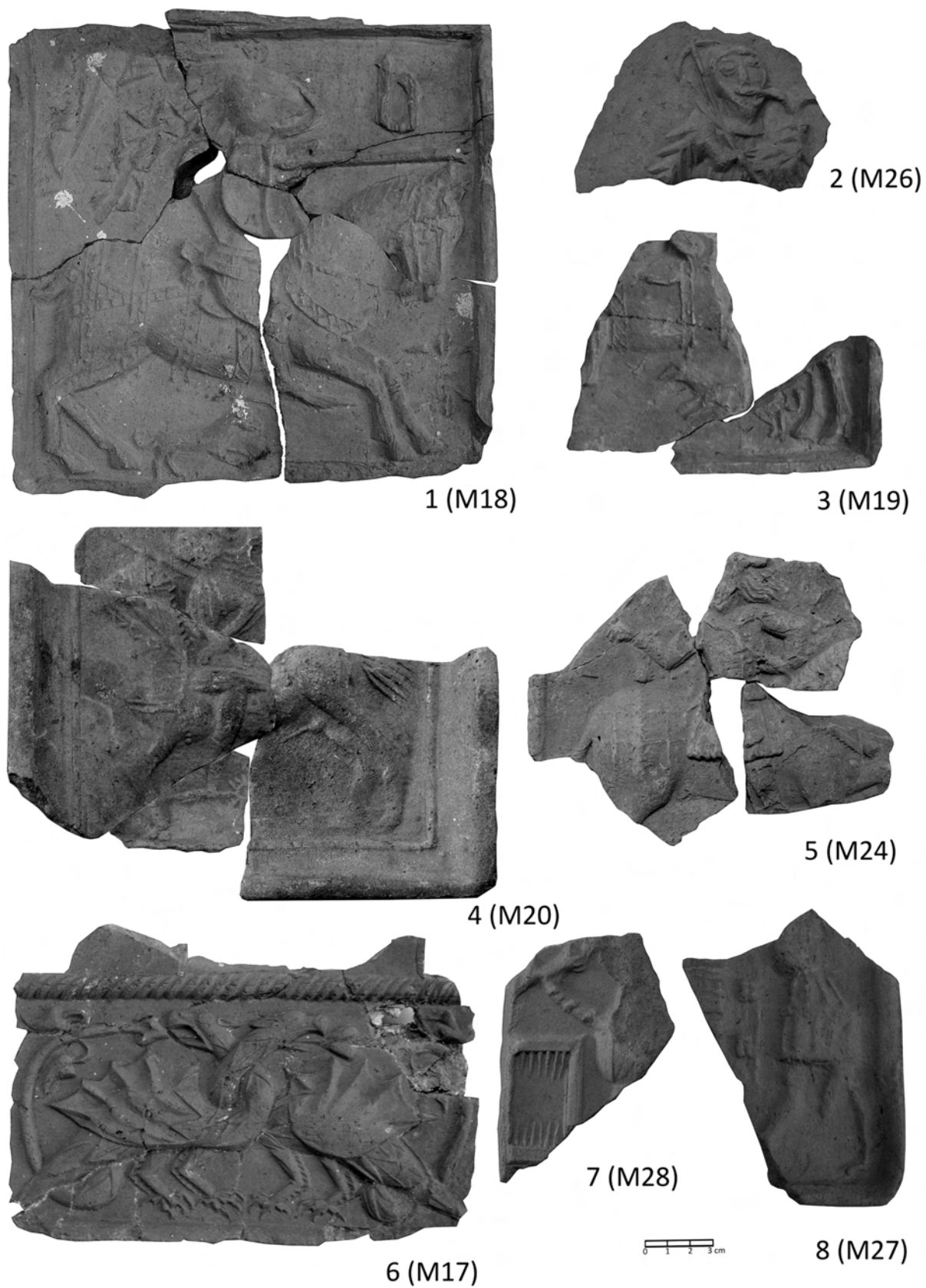
V souboru nálezů bylo rozpoznáno celkem 81 motivů. Zastoupeny jsou všechny hlavní ikonografické skupiny námětů (náboženské, mytologické, světské, heraldické a ornamentální). Úroveň reliéfu je spíše průměrná, objevují se však i reliéfy s výrazně kvalitním provedením, stejně tak ale i s primitivním vzhledem. Nejčastěji jsou zastoupeny kachle základní, řádkové, ale v souboru se hojně objevují i kachle římsově a korunní. O komorách, respektive o jejich tvaru a dalších vlastnostech, nevíme kvůli povaze souboru téměř nic. Na základě pozůstatků odlomených komor na zadních stranách ČVS lze předpokládat, že se jednalo o běžné kuželovité komory. Výpal všech zlomků je oxidační a kvalitní. Barva střepu se pohybuje v odstínech oranžové, podobně jako u nádobkových kachlů i zde se mohou objevovat odstíny béžové a hnědé. Většina nálezů obsahuje jemné písčité ostřívo. Povrchová úprava v naprosté většině zůstala rezná. Výjimku tvoří několik zlomků, jejichž povrch je překryt stříbřitou engobou, a menší počet jedinců překrytých vápenným nátěrem. Na vnitřních stranách ČVS se běžně objevují stopy otisků po vymačkávání hlíny do formy. U několika jedinců je zřetelný spirálovitý postup vymačkávání do formy.

Náměty s náboženskou tematikou byly rozpoznány ve 14 případech. **Motiv 1** představuje Adama a Evu u Stromu poznání, had obtočený okolo stromu má lidskou hlavu s korunou (*obr. 2:1*). Tento námět se na kachlích objevuje často a v různých provedeních (cf. *Pavlík – Vitanovský 2004*, 29–30). Kumburský motiv má analogii v nálezu z Plzně (*Fajt a kol. 1996*, 545, pol. 160). Rovněž **motiv 2** představuje scénu prvotního hříchu (*obr. 2:3*). Dochovala se pouze centrální část s hadem, jenž je od pasu nahoru znázorněn v lidské podobě, na pozadí je stylizovaná koruna Stromu poznání. Obdobný nález pochází z českokrumlovského hradu (*Ernée 2008*, 56–57, pol. 24). Zlomek nahé mužské postavy lze pravděpodobně rovněž určit jako Adama (**motiv 3**), který pravou ruku vztahuje k nabízenému plodu (*obr. 2:2*). **Motiv 4** představuje Samsona zabíjejícího lva. Z výjevu se dochovalo torzo prostovlasého Samsona, sedícího na lvu, který je oděn v kabátec s krátkým rukávem, zvláště pečlivě je znázorněno jeho šněrování (*obr. 2:4*). Pás má přepásaný opaskem, na kterém je zavěšena tobolka. Ze lva se dochoval ocas, část těla a tlamy, ze které trčí jazyk, který Samson pevně svírá. Jedná se o celkem běžný námět známý z řady lokalit, kumburský se však odlišuje, neboť Samson zabíjí lva s rozeklaným ocasem (!). Můžeme tak doplnit identické nálezy, které pocházejí z Prahy, na nichž se však dochovaly pouze části Samsonova těla a hlava lva (*Richterová 1982*, 42, pol. 245, 246, tab. 50:1,2). Skupinu starozákonních námětů uzavírá zlomek, jenž znázorňuje blíže neurčeného proroka (**motiv 5**). Dochovala se část zdobeného límce, brady a úst (*obr. 2:9*). Blízký analogický motiv pochází z Mohelnice a z Kutné Hory. V obou případech se jedná o proroka Ezechiela s mluvící páskou (*Menoušková – Měřínský 2008*, 19, pol. 15; *Pavlík – Vitanovský 2004*, 325, pol. 79).

Mezi novozákonní motivy patří vypodobnění evangelisty Matouše jako anděla sedícího na stylizovaném trůně (**motiv 6**). V levé ruce přidržuje mluvící pásku a v pravé drží blíže neurčitelný předmět (kříž, královské jablko?), nad hlavou se svatozáří je umístěn křížek (*obr. 2:5*). Křídla, jež vyrůstají z ramen, vyplňují zbytek výjevu. Jako anděl bývá často evangelista Matouš zpodobňován. Skutečnost, že se nejedná pouze o anděla, potvrzuje vypodobnění jiných evangelistů ve stejném majestátním stylu: trůnící býk – evangelista Lukáš z Pardubic (*Brych 2004*, 80, pol. 143), Hodkova u Tábora (*Pavlík – Vitanovský 2004*, 336, pol. 205) nebo trůnící orel – evangelista Jan z Klatov (*Hazlbauer 1998*, 142, obr. 85). V případě zlomku, na kterém se dochovala část anděla se svatozáří (**motiv 7**), se opět pravděpodobně jedná o zpodobnění evangelisty Matouše (*obr. 2:7*). **Motiv 8** představuje Kristovo Zmrtvýchvstání (*obr. 2:6*). Dochoval se však pouze levý horní roh ČVS, na němž je zachycen Ježíš, v žehnajícím gestu, nad ním je břevno, na němž jsou zavěšeny symboly mučení: dŮtky a kolo (?), volně v prostoru jsou tři hrací kostky. Podle obdobných zobrazení lze předpokládat, že Kristus vystupoval z hrobu, nejbližší motiv pochází ze Sedlčan (*Vařeka 1997*, 402). Zlomek těla anděla byl patrně součástí motivu adorace trůnící Panny Marie s malým Ježíšem (**motiv 9**), o čemž svědčí umístění anděla k hraně ČVS (*obr. 2:8*). Tento motiv je opět znám z více lokalit, nekvalitní provedení reliéfu a velikost dochovaného kusu však nedovolují určit bližší analogii.

Motiv 11 zachycuje sv. Jiří zabíjejícího draka (*obr. 3:1*). Světec je oděn v pozdně gotickou plátovou zbroj a na hlavě má otevřenou přilbu. Drak probodávaný kopím se nachází podél celé spodní hrany ČVS, jeho ocas je omotan okolo přední nohy koně. Dramatický výjev pozoruje v pravém horním rohu modlící se princezna, v levém horním rohu lze rozpoznat zbytky nečitelné gotické majuskule. Téměř totožný exemplář (v levém horním rohu však chybí písmo) pochází z Řeznické ulice v Praze (*Richterová 1982*, 34, pol. 135, tab. 35:1). Obdobný motiv pochází i z hradu Navarov, tentokrát však chybí nejen písmo v levém horním rohu, ale i princezna, která je nahrazena iniciálami „HR“ (*Brestovanský 1998*, 114

Obr. 4. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů

-115, pol. 4). Podobný výjev znárodňuje i **motiv 12**, z kterého se však dochovala pouze menší část horní poloviny ČVS (*obr. 3:3*). Reliéf je nekvalitně provedený a málo čitelný, sv. Jiří opět třímá kopí a v pravém horním rohu je umístěna modlící se princezna, mezi postavami je umístěno písmeno „K“. V kumburském souboru se nachází ještě jeden výjev sv. Jiří zabíjejícího draka, z **motiv 13** se však dochovala pouze hlava princezny s korunkou, která je odlišná svým provedením od obou předešlých motivů (*obr. 3:7*).

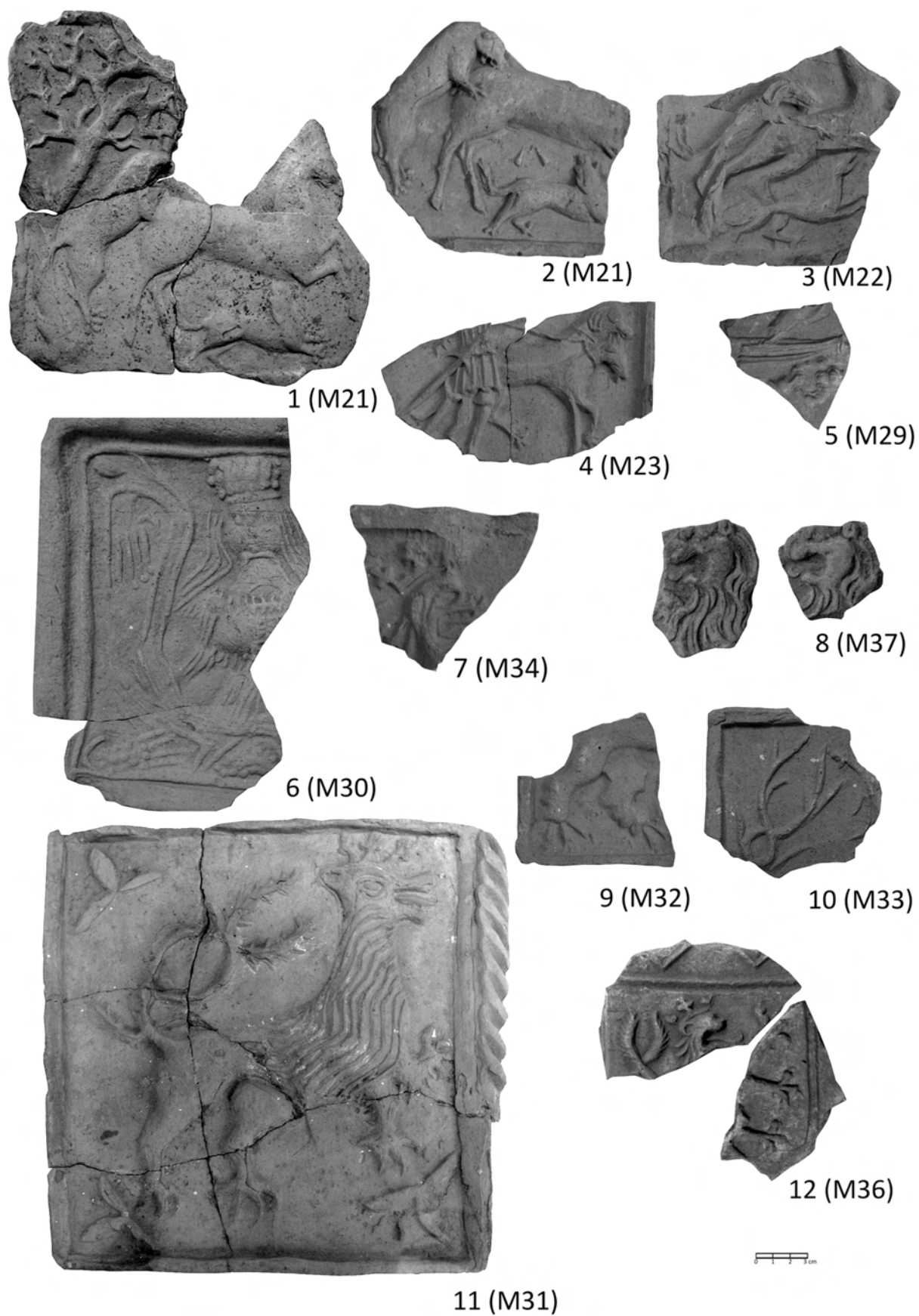
Posledním výjevem s náboženskou tematikou je **motiv 14**, který lze interpretovat jako skupinu flagellantů (*obr. 3:5*). Scéna je tvořena třemi nahými postavami (dvě ženy při okrajích, prostřední je patrně muž). Obě ženy mají nezvykle upravené vlasy. Krajiní postava (vpravo) v ruce drží předmět, jenž lze interpretovat jako důtky. Obdobné dva zlomky byly nalezeny i v Praze (*Richterová 1982*, 49, pol. 343, 344, tab. 60:1,2), autorka však považuje výjev za scénu v lázních či tři Grácie. Pro absenci dalších nálezů či analogií nelze prozatím rekonstruovat horní část prostřední postavy a pravý dolní roh, přesto se však jeví zpodobnění s náboženskou sektou jako více pravděpodobné (cf. *Pavlík – Vitanovský 2004*, 59).

Kachle s mytologickou tematikou jsou zastoupeny třemi výjevy. V prvních dvou případech (**motiv 15** a **16**) se jedná o scénu s tzv. Meluzínou (*obr. 3:2,4*). Provedení prvního motivu je značně primitivní a postrádáme k němu bližší analogie. Druhý motiv je již propracovanější a dochovaná horní polovina těla ženy je doprovázena vodními bytostmi (rak, dravá ryba). Doplnění motivu tzv. Meluzíny o vodní živočichy je známé z blízkého hradu Dolní Štěpanice (*Prostředník 1996*, 176), Prahy (*Brych 2004*, 96, pol. 190), hradu Českého Krumlova (*Ernée 2008*, 48–49, pol. 5, 6, 24), slovenského hradu Šariše či Budína (*Hazlbauer 1989*, 416, *obr. 12:3,5*). Poslední výjev (**motiv 17**) s mytologickou tematikou nese běžnou scénu v podobě draků s propletenými krky (*obr. 4:6*). Stejně jako u četných analogií i kumburský kachel je římsový, korunní (cf. *Pavlík – Vitanovský 2004*, 75–76).

Skupinu světských motivů zahajuje turnajová scéna (**motiv 18**), kdy je rytíř (na koni vlevo), oděný do zbroje a vybavený přilbou s vlajícími fafrnochy a štítem, doprovázený psem (*obr. 4:1*). Ztotožnění výjevu s turnajovou a nikoliv bojovou scénou umožňuje charakteristické zakončení kopí. Pod hlavou koně je umístěna stylizovaná lilie a nad dřevcem pak gotické písmeno. Postroj koně je velmi detailně propracovaný. Turnajové scény jsou na šlechtických sídlech běžným nálezem, doplnění motivu o psa však již časté není. Velmi podobný motiv byl nalezen na nedaleké Hrubé Skále, chybí zde však lilie a místo gotického písmene rytířovi na kopí sedí pták (*Tomášková 1999*, 38, tab. 3:3). Identický kachel byl objeven i na nedalekém hradě Brada (nepublikováno, uloženo MJC inv. č. 7592) a hradu Rýzmburku (*Hlaváček – Pavlík 2010*, 894, pol. 6). **Motiv 19** je shodný s předcházejícím výjevem, je však zrcadlově otočený, takže lze očekávat jejich vzájemnou kombinaci v rámci jednoho tělesa kachlových kamen (*obr. 4:3*). Bojová scéna je pravděpodobně zachycena na **motiv 20**. Rytíř (na koni vpravo) s napraženým kopím je oděný v kanelovou zbroj a uzavřenou přilbu (*obr. 4:4*). Reliéf je proveden spíše hrubě, zaujme velké kolečko ostruhy, bližší analogie pro tento motiv postrádáme.

Další čtyři motivy nesou lovecké scény. V prvním případě (**motiv 21**) se jedná o jelena štvaného dvěma mohutnými psy (*obr. 5:1,2*). Oba psi, z nichž jeden se již sápe po pronásledovaném zvířeti, jsou velmi kvalitně zobrazení, levý horní roh vyplňuje koruna stromu, evokující lesní prostředí. Nad dolním psem je umístěno písmeno „M“. Jelen (?) pronásledovaný tentokrát dvojicí méně zdařile zpodobněných psů subtilního vzezření je zachycen i na dalším reliéfu (**motiv 22**; *obr. 5:3*). Ačkoliv jsou lovecké scény se štvaným zvířetem na našem území běžné, pro oba kumburské motivy prozatím chybí bližší analogie, výjimku tvoří nález ze Sedlčan (*Vařeka 1997*, 405, *obr. 4:3*). Nimrodský výjev je zachycen i na **motiv 23**, na němž se dochovala část těla psovoda s mečem a dvěma velkými loveckými psy (*obr. 5:4*). Obdobné scény známe například z již zmíněných Sedlčan či pražské Malé Strany (*Vařeka 1997*, 402; *Zavřel 1998*, 219), identický nález pochází i z hradu Brada (nepublikováno, uloženo MJC inv. č. 7583). Lovecké scény ukončuje reliéf sokolníka (**motiv 24**; *obr. 4:5*). Dochovalo se torzo jezdce (vlevo) a koně, pod jehož kopyty doprovází svého pána pes. Sokolník, oblečen v kabátci, je natočen čelem. Identický nález pochází z pražského prostředí (*Richterová 1982*, 47, pol. 315, 317, tab. 57:2,4) a z hradu Pecky (nepublikováno, hradní sbírky, bez inv. č.).

Zlomek ČVS (**motiv 26**) byl pravděpodobně součástí výjevu zobrazujícího pěši (husitské?) bojovníky (*obr. 4:2*). Dochovala se pouze část muže v kapuci, který má přes rameno položen samostříl a v puse blíže nerozpoznatelný předmět (píšťala?, jídlo?). Na hradě Kumburku byly rozpoznány i dva oblíbené vrcholně středověké mravoučné motivy (**27** a **28**) hráčů vrhcábů, z nichž však pochází pouhá torza, takže nelze určit jejich bližší analogie (*obr. 4:7,8*). Na jiném fragmentu ČVS se naopak dochovaly dvě ruce držící věnec (**motiv 29**; *obr. 5:5*), pravděpodobně se tedy jedná o kurtoazní scénu, na níž lze předpokládat přítomnost dvou milenců a dalších atributů věrnosti a lásky (cf. *Pavlík – Vitanovský 2004*, 104–105). Poslední světský motiv (**30**) představuje polopostava ženy (nevěstka?) v čepci, vyrůstající z kvetoucí rostliny (*obr. 5:6*). Provedení reliéfu je značně nekvalitní, ale svým celkovým ztvárněním je podobný

Obr. 5. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů. Č. 1 rekonstruován z více jedinců

zdařilejším výjevům, které jsou známy např. z Benešovska a Kostelce nad Černými Lesy (*Pavlík – Vitanovský 2004*, 378, pol. 657, 658) či z Debrě u Mladé Boleslavi (*Brych 2004*, 109, pol. 109 – zde jako Sibyla).

V kumburském souboru se vyskytují nejčastější nacházené heraldické skupiny (zemské, rodové, městské a církevní). Český lev je zachycen na **motiv 31**, který se dochoval v kompletní podobě (*obr. 5:11*). Lev (ve výskoku vlevo) je zobrazen v poněkud naivní podobě, identický motiv se nachází i ve sbírce hradu Pecky (nepublikováno, bez inv. č.). Z ostatních motivů (**32–37**) s českým lvem se dochovaly pouze zlomky. Provedení zadních nohou zvířete na **motiv 32** (*obr. 5:9*) je podobně řešeno jako na exempláři z hradu Orlíku u Humpolce (*Pavlík – Vitanovský 2004*, 394, pol. 826). Naopak český lev umístěný do štítu na **motiv 36** (*obr. 5:12*) mohl být spíše, díky své menší velikosti, součástí i jiného než zemského (např. městského) znaku. Identický výjev je znám z hradu Bradlec (nepublikováno, MŽ inv. č. 346). Ve dvou případech (**motiv 38 a 39**) se podařilo rozpoznat různé reliéfy zachycující orlici. **Motiv 39** (*obr. 6:2*) je opět znám i z hradu Brady (nepublikováno, MJC inv. č. 7585) podobné zobrazení orlice pochází z hradu Orlíku u Humpolce (*Pavlík – Vitanovský 2004*, 397, pol. 862). **Motiv 40** naopak představuje císařského orla, ze kterého se bohužel dochovala pouze horní polovina, takže nelze určit přesnou podobu výjevu (*obr. 6:1*).

V souboru se objevují i dva znaky českých měst. Znak Nového Města pražského (**motiv 41**; *obr. 6:7*) se dochoval téměř kompletní, přičemž přímou analogii má v kachli nalezeném roku 1966 ve Vrchlického sadech na Novém Městě v Praze (*Brych 2004*, 48, pol. 46). Druhý městský znak (**motiv 42**) patří Kutné Hoře (*obr. 6:3*). Dochovala se z něho bohužel pouze spodní část, takže se z erbu umístěného do kruhového medailonu zachovala pouze polovina. Svým pojetím mladší analogie (rozvinuté vegetační motivy v rozích) pochází z hradu Kunštátu (*Menoušková – Měřínský 2008*, 111, pol. 348).

Motiv 45, který se opět dochoval pouze neúplný, je tvořen kolčí přilbou s bohatě rozvedenými fafrnochy (boční pohled), pod kterou je umístěn šikmo postavený štít, jehož střed se však nedochoval (*obr. 6:10*). Ve sbírkách miletínského muzea se nachází identický kachel, který v erbu nese labuť (či husu?). Obdobný reliéf pochází z hradu Rýzmburku (*Hlaváček – Pavlík 2010*, 895, pol. 11). Mezi rody, které nesly labuť jako erbovní znamení, patřili například Švamberkové (*Myslivoček 2006*, 37). Z **motiv 46** se bohužel dochovala pouze spodní část štítů, která je svisle dělena na dvě části (*obr. 6:4*). Pravá strana je vyplněna šachovnicí, zatímco levá zůstává prázdná. Takovýto erb nepoužíval žádný ze známých majitelů hradu. Dochovaný znak však nosil Diviš Bořek z Miletínka, který byl v kontaktu s Hynkem Krušinou z Lichtenburka. Je tedy možné, že nalezený fragment odkazuje právě na spojení těchto dvou významných osobností prvních let husitských válek.

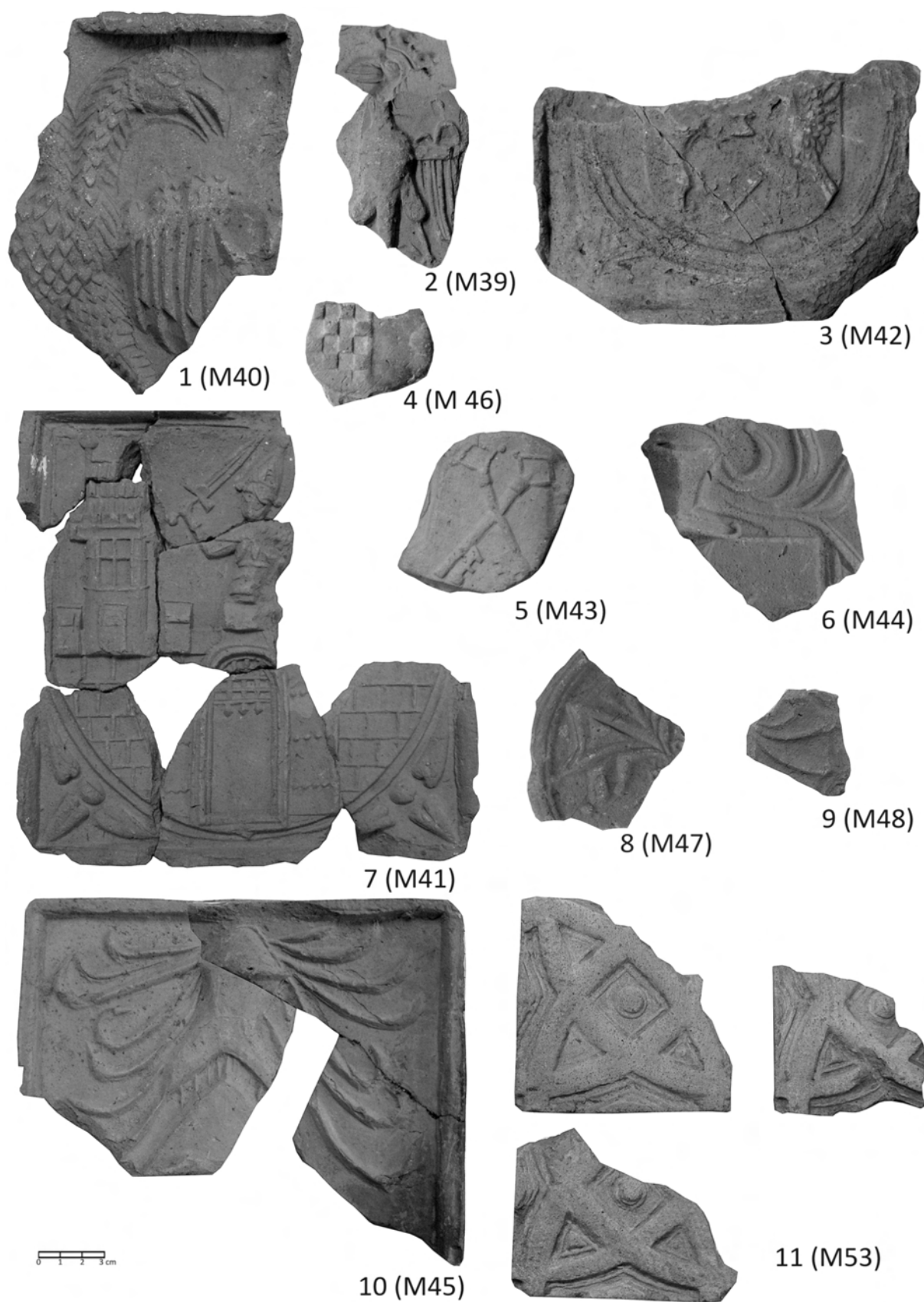
Vzhledem k fragmentárnosti **motiv 43** není zcela zřejmé, zda dva svatopetrské klíče v erbu představují papežský znak či erb vyšehradské kapituly (*obr. 6:5*). Rovněž je samozřejmě možné, že výjev mohl nést protipapežské prvky. Na dvou zlomcích (**motiv 47 a 48**) se dochovaly pouze části fafrnochů, které kdysi byly součástí heraldického výjevu (*obr. 6:8,9*). Stejně tak i zlomek kolčí přilby (čelní pohled) s fafrnochy a štítem na **motiv 44** nelze přesněji určit (*obr. 6:6*).

Mezi nálezy jsou zastoupeny i motivy s architektonickými náměty. V případě **motiv 50** se jedná o římsový korunní kachel, který je zdoben slepou kružbou, kdy jsou do čtvercových polí umístěny čtyřlísty (do vzniklých trojúhelníků pak trojlísty), tento celek je pak svrchu ohraničen provazcem a horní hrana kachle je zakončena cimbuřím (*obr. 7:6*). Římsový kachel s tímto obdobným typem výzdoby je zastoupen i v **motiv 54** (*obr. 7:8*), obecně lze říci, že výzdobný motiv čtyřlístů byl v českém a moravském prostředí velmi oblíbený (cf. *Pavlík – Vitanovský 2004*, 164–165).

Velký počet motivů je tvořen různými variacemi ornamentů. Geometrické motivy jsou zastoupeny především fragmenty. Jedná se například o římsový korunní kachel se sítí kosočtverců (**motiv 52**; *obr. 7:3*), tapetový geometrický vzor (**motiv 53**; *obr. 6:11*) na základním rádkovém kachlu, protínané svazky prutů na římsovém kachlu (**motiv 55**; *obr. 7:5*) nebo hvězdice ohraničené plastickým vývalkem (**motiv 58**; *obr. 8:1*), pro které existuje analogie z hradu Bradlec (nepublikováno, MŽ inv. č. 337, 338). Rostlinný ornament je nejčastěji tvořen různými variacemi římsových kachlů s plody. Vyskytují se stylizace hroznů (**motiv 61, 64, 65**; *obr. 7:10,11,12*) či blíže neurčitelného dužnatého plodu (**motiv 60**; *obr. 7:9*). Motiv 60 a 61 mají svou přímou analogii v nálezech z hradu Pecky.

Mezi ornamentální výzdobu lze zařadit i **motiv 49** (*obr. 7:1*) na římsovém korunním kachli, který je tvořen dvěma pseudonápis, jež jsou odděleny ve středové části ČVS rostlinnou rozvilinou. Totožné kachle pocházejí i z hradu Brada (např. MJC inv. č. 3347; cf. *Pavlík – Vitanovský 2004*, 440, pol. 1321).

V souboru gotických a pozdně gotických kachlů se vyskytuje řada motivů nezařazených do výše uvedených skupin, neboť to nedovoluje stav jejich dochování. Například část dochované ploutve (**motiv 69**) může být interpretována jako součást výjevu tzv. Meluzíny, nebo zároveň i Jonáše a velryby (*obr. 8:8*). Zakončení vimperku (**motiv 7**; *obr. 8:6*) naopak může pocházet jak z čistě architektonického motivu,

Obr. 6. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů. Č. 10 rekonstruován z více jedinců

ale zároveň i z jiného (světský, náboženský). Za zmínku stojí **motiv 79** (*obr. 8:4*). Jedná se o výjev, na kterém je zobrazena žena nesoucí konvici a v druhé ruce snítka (?) a muž s holí, jenž ukazuje do míst, která se již nedochovala. Obě postavy jsou oddělené nečitelnou mluvící páskou. Motiv mohl mít i erotický podtext (zvýrazněné mužské genitálie), nebo mohl odrážet jinou dobovou záležitost.

4.3.2. Kachle renesanční a raně barokní (1. polovina 16. století–1. polovina 17. století)

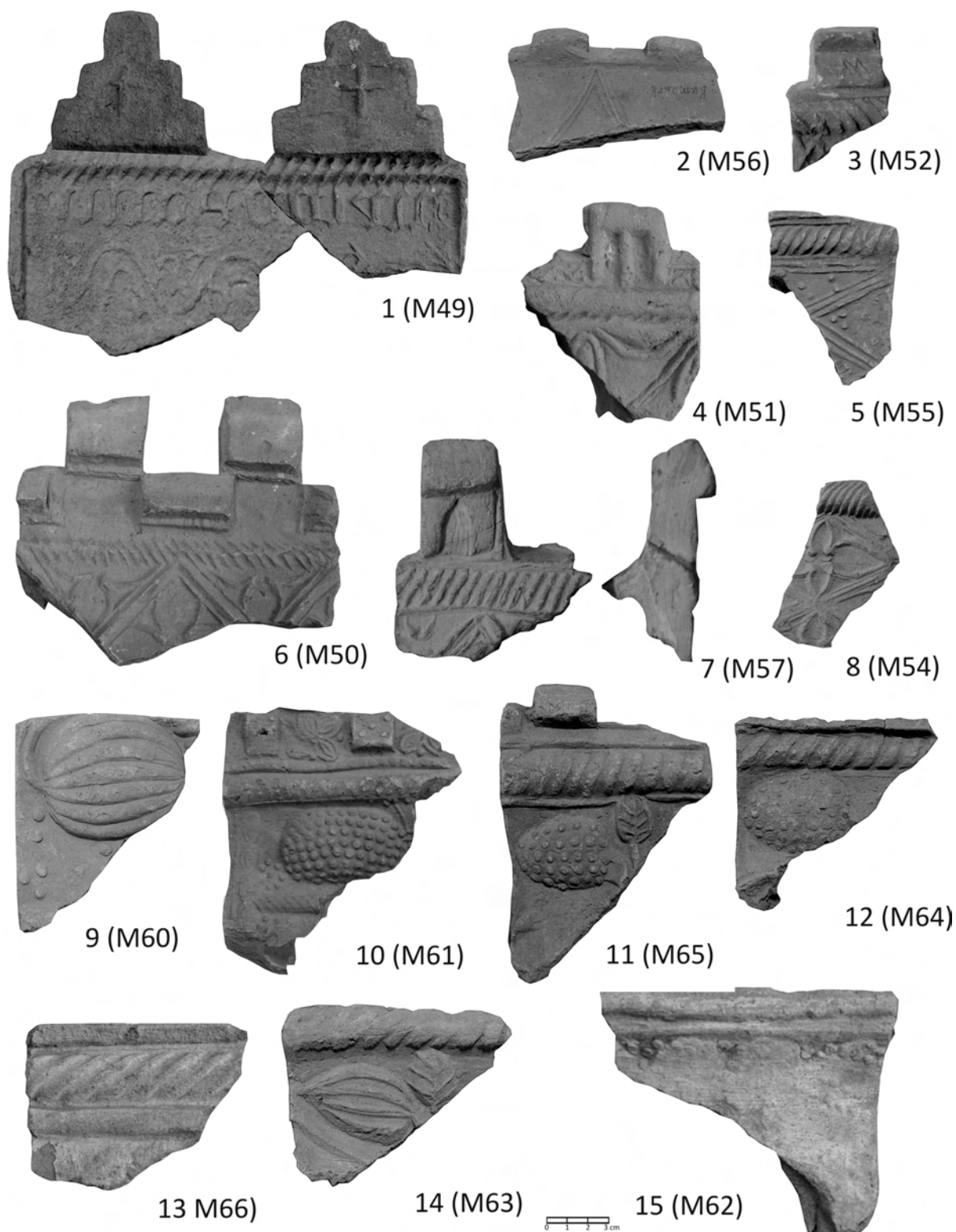
V souboru se podařilo identifikovat na 61 motivů. Zastoupeny jsou opět základní ikonografické skupiny námětů. Oproti předchozímu období pochopitelně stoupl počet ornamentálních motivů a nově se objevují aristokratické portréty. Úroveň reliéfu je opět průměrná vzhledem k tehdejší většinové produkci. Vyskytují se pochopitelně i kachle s výrazně vyšší kvalitou (např. motivy 84, 85, 99), avšak i jedinci z druhého konce pomyslné stupnice kvality (např. motivy 82, 121, 122). Nejčastěji jsou zastoupeny kachle základní řádkové, ale pochopitelně se vyskytují i kachle římsové a korunní. Stav dochování komor je oproti předchozímu období na lepší úrovni, neboť celkem ve více pěti případech se jí alespoň část dochovala. Pokaždé se jedná o již mladší, tedy nízkou variantu kuželovité komory. Okraje vyhřívacích otvorů mají podobu prožlabených okružích, či jsou jednoduše přehnuté. Všechny kachle jsou oxidačně vypálené. Barva střepu se pohybuje v odstínech okrové barvy. Podobně jako u předchozích skupin i zde se mohou objevovat odstíny béžové a hnědé. Jako ostrívo u většiny kachlů sloužil jemný písek, vyskytují se i kachle vyrobené z velice jemného materiálu. Povrch většiny kachlů je ponechán v původní režné podobě. Glazura je přítomna pouze na několika málo jedincích. Stejně tak i ošetření povrchu stříbřitou engobou či slídováním se téměř nevyskytuje. Vnitřní plochy ČVS často nesou otisk tkaniny jako pozůstatek po vmačkávání do formy.

Náboženské výjevy již nejsou zastoupeny v tolika případech. **Motiv 82** znázorňující ukřižování Krista pochází z objektu strážnice a byl součástí jednoho kamnového tělesa společně s motivy 121, 122 a nádobkovými kachli s nízkou komorou (*obr. 8:15*). Provedení reliéfu je primitivní. Ačkoliv je motiv Ukřižování poměrně častý, pro kumburský exemplář prozatím chybí bližší analogie, stylizace celého výjevu vychází spíše z lidového umění.

Sv. Václav se jako jediný domácí světec výrazně projevuje v místní kamnářské produkci. V kumburském souboru se jedná o **motiv 83** (*obr. 8:16*), jenž byl součástí kachle s obdélným formátem. Z výjevu se dochovala pouze spodní část. Nohy světce, zahaleného do pláště, byly chráněny plátovou zbrojí, v pravé ruce držel kopí a v levé přidržel štít se svatováclavskou orlicí, který má netradičně oproti jiným výjevům z půlky schovaný za sebou. Skupinu reliéfů s náboženskou tematikou uzavírá **motiv 84**, ve kterém lze s největší pravděpodobností spatřovat Martina Luthera (*obr. 8:17*). Bohužel se výjev nedochoval celý, ale je možné, že se autor nechal inspirovat četnými Lutherovými portréty (např. Lucas Cranach ml.). Kachel zobrazující Martina Luthera je znám z Litoměřic, i zde je podobnost s rytinami Lucase Cranacha ml. více než patrná (cf. *Žeglitz 2012, 33*).

Horní polovina těla prostovlasé ženy, oděné do antikizujících šatů a držící pohár (?), patrně bude představovat jednu z alegorií (**motiv 85**), jejichž zobrazování bylo v 2. polovině 16. století velmi časté (*obr. 9:10*). Odkaz na tragický příběh Lukrécie v sobě nese **motiv 86** (*obr. 9:8*). Přestože se z kumburského nálezu dochovala pouze renesanční arkáda s hlavou puttioho a zbytky pramenů vlajících vlasů, lze ho rekonstruovat díky identickým nálezům z města Jičina a hradu Pecky. Do renesanční arkády byla umístěna žena v antických šatech, která si dýkou propíchovala hrud', což s největší pravděpodobností svědčí právě o zpodobnění momentu sebevraždy Lukrécie.

Mezi renesančními výjevy lze pochopitelně nalézt i několik portrétních motivů. Kvůli chybějícím příznačným znakům se však nepodařilo jednotlivé reliéfy s jistotou přiřadit k historickým osobnostem. **Motiv 87** zachycuje urozenou dámu s širokým kloboukem umístěnou do renesanční arkády (*obr. 9:2*). Na základě analogií by se mohlo jednat o Annu Jagellonskou či Marii Habsburskou. Na dvou zlomcích (**motiv 89 a 91**) jsou naopak zachyceny dvě mužské postavy vyznamenané řádem zlatého rouna (*obr. 9:5,4*). Bude se tedy pravděpodobně jednat o některého z římských císařů či knížat, českých panovníků nebo významnou osobnost z řad české šlechty. Pro **motiv 91** je známá analogie z Prostějova a hradu Děvína v severních Čechách, kde jsou však postavy umístěny do renesančních arkád (*Pavlík – Vitanovský 2004, 385, pol. 742; Menoušková – Měřínský 2008, 80, pol. 230*). Nejlépe dochovaným portrétem je **motiv 93**, jedná se o zobrazení stojícího šlechtice umístěného do renesanční arkády (*obr. 9:1*). Neznámý velmož je oděn do pláště s vysokým límcem, v levé ruce svírá meč. Ze zeleně glazovaného kachle (**motiv 92**) se naopak dochovala pouze hlava urozeného muže v klobouku (*obr. 9:3*). Za zmínku ještě stojí portrét šlechtice, jenž vyplňuje stínku cimbuří v římsovém korunním kachli (**motiv 94**). Muž má plnovous a renesanční okružích kolem krku (*obr. 9:6*).

Obr. 7. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů. Č. 1 rekonstruován z více jedinců

Z tohoto období pochází ze souboru pouze jeden heraldický výjev (**motiv 95**; obr. 10:1). Sice se dochovala pouze horní polovina štítu umístěného do medailonu s maskaronem, na základě analogií je ale pravděpodobné, že jde o znak města Kutné Hory (cf. **motiv 42**; Menoušková – Měřínský 2008, 111, pol. 348).

Jediný architektonický reliéf niky s konchou (**motiv 99**) je kombinovaný se stylizovanou rostlinnou výzdobou, která vyplňuje vnitřní prostor. Kachel je dále zdoben modrou, zelenou a žlutou transparentní glazurou (*obr. 11:2*).

Mezi motivy z raně novověkého období dominuje značný počet ornamentálních výjevů. Většinu z nich tvoří různě provedené rostlinné náměty. Některé vegetační ornamenty jsou značně stylizované, jako např. **motiv 96, 97, 102, 104, 107 a 108** (*obr. 10:4,5,9,7,10*), jiné se snaží zachytit věrnou podobu rostlin, jako např. **motiv 101, 103** (*obr. 10:2*). **Motiv 104** má přímou analogii na hradě Pecka (nepublikováno). Mezi obvyklé rostlinné motivy patří i akantový listovec v římsovém kachli (**motiv 113**; *obr. 11:4*). Geometrické vzory tvoří pouze menší část souboru. Jedná se například o ornament tvořený šestiúhelníky, jež jsou ohraničeny zdvojenými širokými pruhy, do kterých jsou umístěny hvězdice (**motiv 119**; *obr. 12:3*). Mezi nálezy se vyskytuje i tapetový vzor tvořený kosočtverečnou sítí doplněnou o půlkruhové výseče a tzv. biskupské berly (**motiv 117**; *obr. 12:10*), jež má přímé analogie ve slezských lokalitách – hrad Vikštejn a Opava (*Tymonová 2011, 139*). Mezi nejmladší kachle souboru patří i kachle velkého obdélníkového formátu, zdobené geometrickým ornamentem prokládaným rostlinnými motivy (**motiv 110**; *obr. 11:1*). V horních rozích jsou ještě umístěni ptáčkové. Identické kachle byly nalezeny na hradě Pecka (hradní sbírky, nepublikováno), analogie pochází z hradu Pernštejna (*Loskotová – Pavlík 2006, 315, pol. 27*). Značně stylizovaný ornament (**motiv 112**; *obr. 11:3*) nese i římsový kachel, v jehož horní části se nachází dekor tzv. rybí kosti v pěti svislých řadách. Střed ČVS tvoří tři rozety vyplněné stylizovanými květy, které jsou je dále ohraničeny vodorovnými pásy tvořenými svislými obdélníky.

Mezi římsovými kachli se objevují i jedinci s nezdobenými ČVS, které jsou však bohatě profilované (**motiv 123 a 124**; *obr. 12:8,9*)

Tak jako na jiných lokalitách i na Kumburku se vyskytovaly kachle s miskovitým zahloubením, doplněným v rozích o rostlinný dekor. Jedná se o dva, respektive tři motivy. V prvním případě (**motiv 120**; *obr. 12:7*) jde o miskovité zahloubení, jež je ohraničeno jedním širokým a dvěma tenkými pruhy, v rozích ČVS jsou umístěny rostlinné rozviliny. Oproti tomu **motiv 121** je též tvořen miskovitým zahloubením, které je tentokrát ohraničeno pouze dvěma pruhy, v rozích je taktéž rostlinný dekor, ale tvořený žaludy (*obr. 12:1*). Celkové provedení tohoto motivu je na velmi nízké úrovni. S motivem 121 souvisí i **motiv 122**, který je jeho rohovou variantou (*obr. 12:2*). Obdélníková část je vyplněna elipsovým zahloubením, které je při okraji zdobeno perlovcem. Oba posledně jmenované motivy byly nalezeny roku 2006 v objektu strážnice, souvisí s motivem 82 rovněž nízké úrovně.

Tak jako u skupiny gotických a pozdně gotických kachlů i zde se nachází řada blíže neurčených motivů. Jedná se nejčastěji o torza různých renesančních arkád, které mohly nést různorodé motivy, které se ale buď nedochovaly, nebo se je nepodařilo přiřadit.

4.4. Výběr dalších zajímavých nálezů

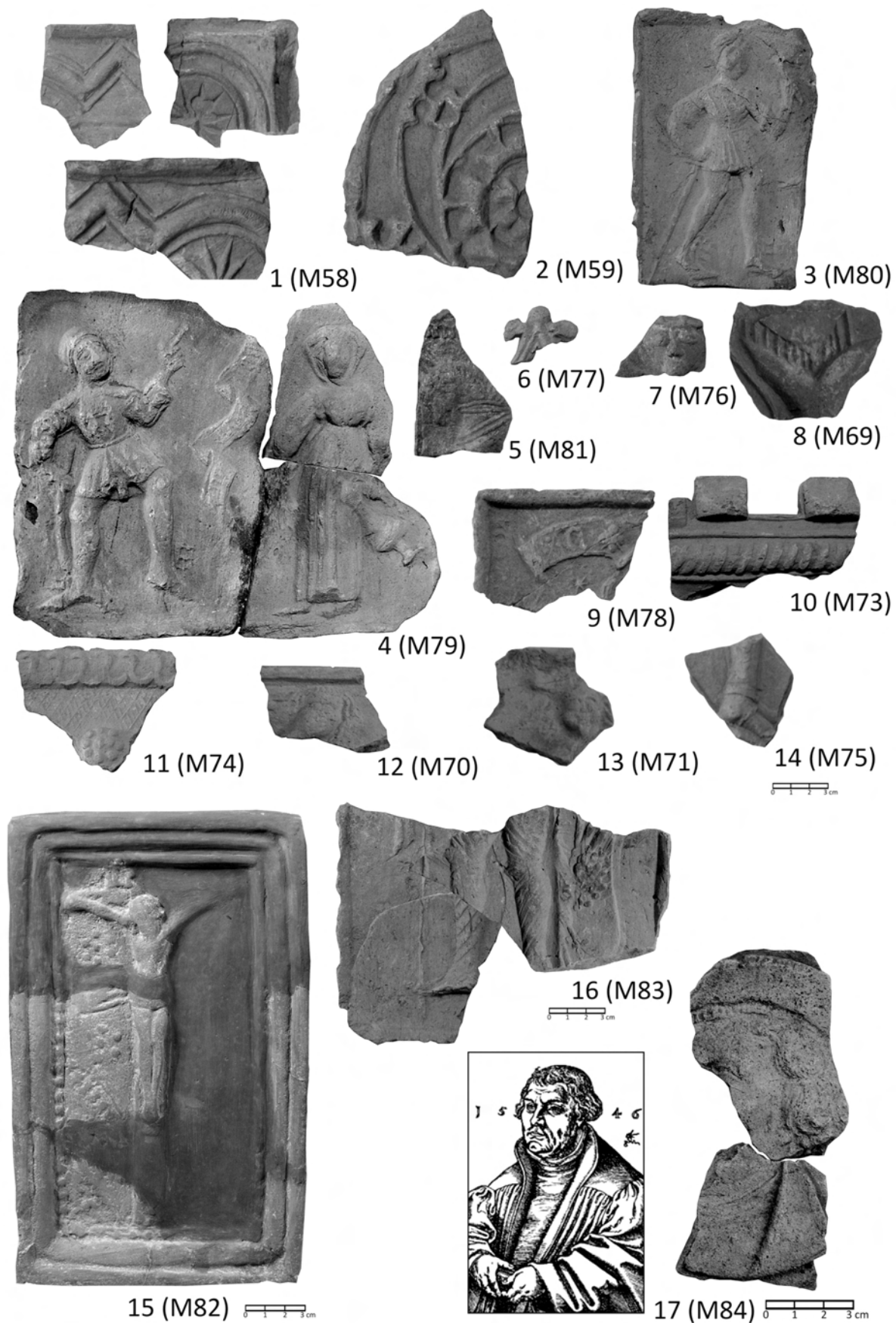
Ve výše zmíněných muzeích jsou umístěny většinou pouze zlomky kachlů, výjimku tvoří královéhradecké muzeum, kde je uložena i keramika a menší počet kovových nálezů.

Nálezy kuchyňské a stolní keramiky představují běžnou místní produkci, jež pokrývá časový horizont shodný s existencí hradu. Za zmínku však stojí torzo kameninového poháru. Jedná se o vrchní část poháru s válcovitým tělem (*obr. 13:1*). Pod okrajem se nachází šest vodorovných rýh, zbytek dochovaného těla je zdoben kolkem v podobě nakoso postaveného přepůleného čtverce.¹³ Z uraženého ucha se dochovaly pouze nálepy. Povrch poháru je překryt tmavě hnědou glazurou, hmota stěpu je šedá, místy okrová. Jedná se o nález, který lze pravděpodobně zařadit do tzv. Falkeho skupiny, což je kategorie nálezů, kterou na počátku 20. století vyčlenil Otto von Falke (1907), který výrobní centrum této kameniny kladl do hesenského Dreihausenu, pozdější bádání však tuto lokalizaci nepotvrdilo (cf. *Stephan – Gaimster 2003, 107–163*). Na našem území se jedná o poměrně vzácný nález. Počátkem 90. let 20. století publikoval Josef Bláha objev zlomků dvou pohárů z Olomouce (*Bláha 1994, 90–95*). Jiný exemplář se podařilo nalézt na hradě Landštejnu (*Břicháček 1997, 88–92*). Územně nejbližší kumburskému poháru je nález z hradu Vízmburku (*Košál 2013*). Větší množství nálezů se nachází severně od našich hranic, vzhledově podobný pohár byl objeven ve městě Zarov (Žary) v Dolní Lužici (*Stephan 2004, 324, ryc. 40c*).

Z kovových nálezů patří mezi zajímavější předměty nálezy ostruh, kroužkového brnění a hřebíků. Celkem tři ostruhy se dochovaly v celistvější podobě. V prvním případě se jedná o ostruhu s postupně se rozevírajícími rameny, jež jsou spojena do náznaku lomeného oblouku (*obr. 13:4*). Boční prohnutí bylo patrně obloukovité, avšak vlivem transformací bylo částečně srovnáno. Úchyt tvořila ploténka se

13 Autor článku děkuje Mgr. Radku Bláhovi za pomoc při určení

Obr. 8. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů. Č. 16 rekonstruován z více jedinců. Č. 15 – foto Muzeum Českého ráje v Turnově (upraveno). Miniatura u č. 17 – dřevoryt Lucas Cranach ml.

dvěma otvory. Druhá ostruha je rovněž deformovaná, takže nelze přesně určit tvar oblouku ramen (*obr. 13:6*). Obě ostruhy měly bodce k připevnění ozubeného kolečka a styčnou plochu ramen trojúhelníkovitě rozšířenou (patku). Obě ostruhy lze podle analogií rámcově zařadit od sklonku 14. po 1. polovinu 15. století (cf. *Krajíc 2003*, 118–126; *Koášová 2004*, 540; *Kołodziejcki 1985*). Třetí nalezená ostruha je již výrazně mladší konstrukce. Jedná se o exemplář, kde jsou rovná ramena spojena do oblouku a sjednocena s osou bodce, na který je připevněno kolečko s osmi trny (*obr. 13:5*). K připevnění slouží krom jednoduchých úchyťů na konci ramen i trn, který se nachází za bodcem a umožňoval zasazení do kožené podrážky bot. Ostruhy tohoto typu byly nalezeny například na tvrzišti v Obědovicích a na hradě Pecka (*Drnovský v tisku a*) a vyskytují se od poloviny 17. století (*Lacy 1911*; *Koášová 2007*, 260).

Další kovové předměty představují tři torza kroužkové zbroje (celková váha 835 g), která jsou rzi spojena, a nelze tedy blíže poznat, z jaké části brnění pocházejí (*obr. 13:2*). Kroužky o vnějším průměru 8 mm jsou nýtované. Ve východních Čechách máme doloženy nálezy kroužkového brnění na sídlech v Božanově (*Mazáčková 2013*, 59), Bradleci (*Ulrychová 2006*, 326), Semonicích (*Huml 1967*, 29) a Rýzmburku (*Drnovský v tisku b*). Z důvodu spojení kroužků do pevných částí bohužel nelze přesněji určit typ kroužkové zbroje. Mezi další kovové nálezy patří soubor devíti železných hřebíků (*obr. 13:7*), bronzová přezka zdobená přesečky (*obr. 13:8*) a dnes již rozpadlá rolnička zhotovená z vytepaného měděného plíšku (*obr. 13:9*). Za zmínku stojí fragment plátna, jež se nachází ve sbírkách hradeckého muzea (*obr. 13:3*). Jedná se asi o dva kousky (konopného?) plátna, jež jsou spojeny hrubou nití (celkový rozměr 9 × 5 cm).

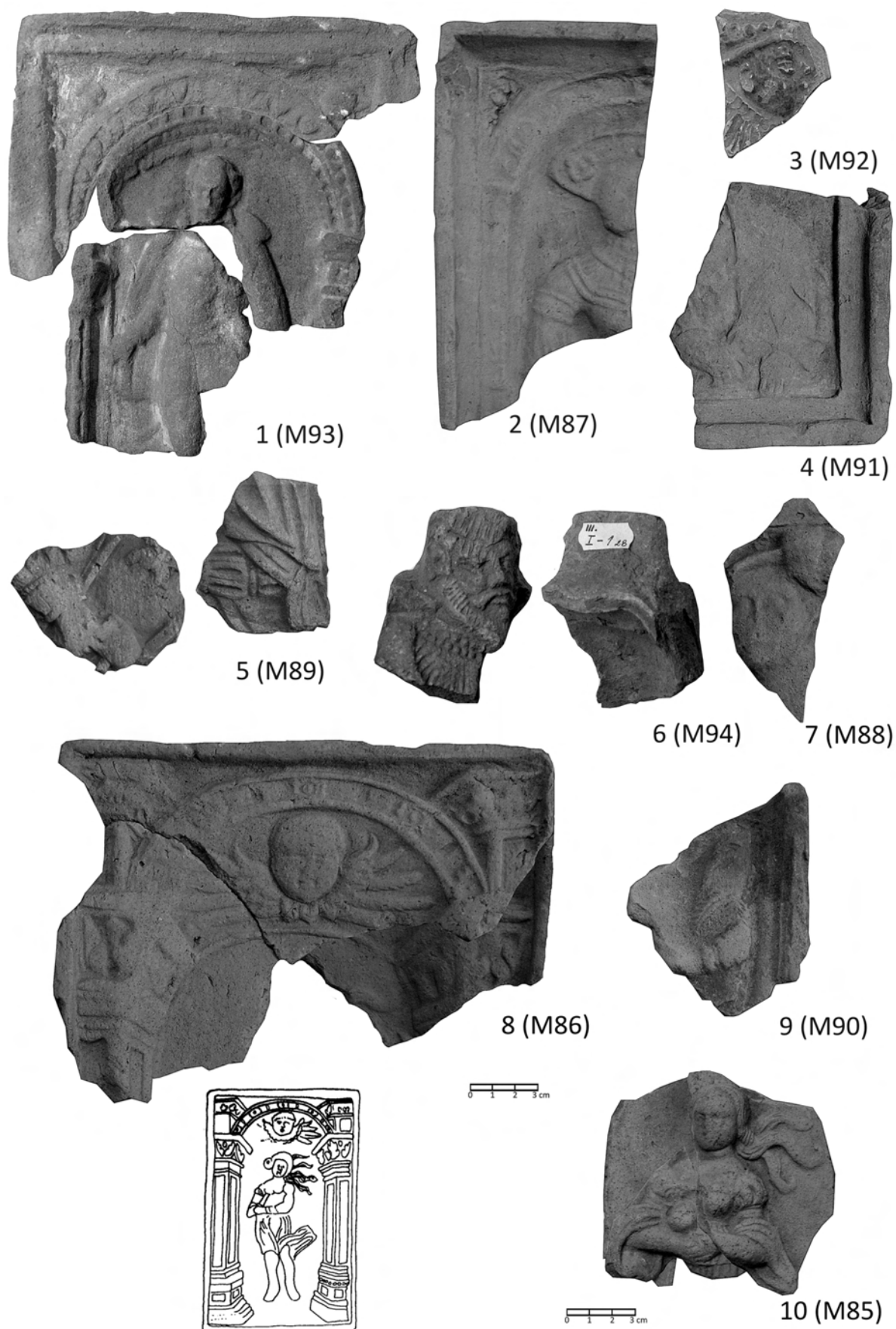
4.5. Celkové zhodnocení souboru

Nálezový soubor pocházející z hradu Kumburku přinesl mimo jiné pozoruhodné svědectví o rozmanitosti tehdejší kamnářské produkce. Velkým přínosem je, že poprvé byly vyhodnoceny artefakty, jež jsou sice uloženy v různých depozitářích, avšak pocházejí z jedné lokality a pravděpodobně i ze stejných výkopových akcí, jež podnikal krejčí Fejfar z Nové Paky. Je totiž možné, že soubor kdysi skutečně tvořil jeden celek, který byl postupně roznesen po různých institucích. Nasvědčovat tomu může skutečnost, že ve všech muzeích se nachází poměrně stejnorodý materiál obsahující ve více případech shodné motivy. Bohužel nám uniká nálezový kontext. Až na nálezy kachlů z jednoho kamnového tělesa (motivy 82, 121 a 122), objeveného v roce 2006 v prostorách strážnice u první hradní brány, se jedná o již dříve nalezený nestratifikovaný materiál. Je pravděpodobné, že amatérští výzkumníci zacílili svůj zájem pochopitelně na samotné hradní jádro, kam tedy snad lze většinu dochovaných zlomků bez kontextu umístit. Za posouzení jistě stojí nízká kvalita provedení miskovitého motivu a Ukřížování z již zmíněné strážnice (motivy 82, 121 a 122) v porovnání s poměrně čistě vyhotovenými soudobými reliéfy z kachlových kamen, jež patrně vytápěla obytné prostory v jádru hradu.

Časové zařazení nálezů lze provést pouze orientačně podle způsobu ztvárnění reliéfů. Chronologicky tedy soubor pokrývá úsek téměř dvou století. Nejstarší reliéfní kachle lze zařadit zhruba do průběhu 2. poloviny 15. století, zatímco nejmladší nálezy pochází z 1. poloviny 17. století. Kachle gotické a pozdně gotické lze spojit s potomky Hynka Krušiny z Lichtenburka Vilémem a Hajmanem, či rychle měnícími se majiteli na přelomu 15. a 16. století. Ačkoliv Trčkové ani Smiřičtí hrad jako sídlo nevyužívali, byla přesto kachlová kamna na hradě měněna dle soudobé módy a vkusu. Bohužel je téměř nemožné rekonstruovat jednotlivé celky kachlových kamen.

Náboženské reliéfy, jež tvoří významnou část souboru, představují běžné spektrum nalézáných motivů v českém a moravském prostředí. Za zmínku stojí zobrazení flagelantů (motiv 14). Rovněž Samson, který zabíjí dvouocasého lva, je velice ojedinělým nálezem (motiv 4). Vypodobnění Martina Luthera (motiv 84) lze spojit s oběma utrakvistickými rody (Trčkové z Lípy a Smiřičtí ze Smiřic), jež hrad držely v 2. polovině 16. a na počátku 17. století. Světské motivy jsou zastoupeny převážně taktéž obvyklými výjevy (lov, turnaj, mravoučné motivy). V souboru jsou rovněž obsaženy všechny základní heraldické skupiny (zemské, rodové, městské a církevní). V jejich zobrazení je nutné spatřovat možné vazby vlastníků hradu Kumburku na majitele erbovních znamení. Obliba portrétních kachlů v průběhu 16. století se odrazila i na kumburských nálezech. Ačkoliv lze v několika motivech shledávat spíše šlechtické portréty než panovnické, nelze je pro nedostatek indicií s jistotou přiřadit k jednotlivým majitelům hradu.

Pro řadu motivů se podařilo dohledat bližší či vzdálenější analogie. V několika případech se povedlo rozpoznat i zcela shodné motivy. Jedná se především o blízké lokality jako hrad Bradlec, Brada, Pecka či město Jičín. V souboru se však rovněž nacházejí ikonografické varianty, které nejsou doposud na našem území známy, a rozšiřují tak naše znalosti o tehdejší kamnářské produkci.

Obr. 9. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů. Miniatura u č. 8 – kompletní nález výjevu sebevraždy Lukrécie z Jičina (Tomášková 1999, tab. X:1)

5. KATALOG MOTIVŮ KOMOROVÝCH KACHLŮ

Schéma popisu:¹⁴ 1) základní popis reliéfu; 2) typ kachle; 3) množství; 4) datace; 5) technologie; 6) poznámky (analogie); 7) uložení; 8) odkaz na tabulky.

Motiv 1: 1) neúplný, dochována horní polovina těla Evy u Stromu poznání, část hada s korunou; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 9 ks, 1179 g; 4) konec 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie Plzeň (*Fajt a kol.* 1996, 545, pol. 160); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MJC i. č. 1735, 1879f, i, 2311; 8) *obr.* 2:1.

Motiv 2: 1) neúplný, dochována část hada, který má od pasu nahoru lidskou korunovanou postavu. Na pozadí je stylizovaná koruna Stromu poznání; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 53 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) analogie Český Krumlov (*Ernée 2008*, 56–57, pol. 24); 7) MJC i. č. 1879h; 8) *obr.* 2:3.

Motiv 3: 1) neúplný, dochována část nahé mužské postavy (Adam?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 33 g; 4) 15.–16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 1740; 8) *obr.* 2:2.

Motiv 4: 1) neúplný, Samson bojující se dvouocasým (!) lvem. Dlouhovlasý muž v sukničce přepásané páskem s tobolkou sedí na zvířeti a rozevírá mu tlamu rukama; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 5 ks, 487 g; 4) závěr 15. století; 5) rezný, okrový; 6) analogie Praha (*Richterová 1982*, 42, pol. 245, 246, tab. 50:1,2); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MJC i. č. 1879d, g, ch, 2308; 8) *obr.* 2:4.

Motiv 5: 1) neúplný, dochována pouze část poprsí muže – proroka (?) s ozdobným límcem, část mluvící pásky (?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 63 g; 4) kolem roku 1500; 5) rezný, okrový; 6) analogie Kutná Hora a Mohelnice (*Pavlík – Vitanovský 2004*, 325, pol. 79; *Menoušková – Měřínský 2008*, 19, pol. 15); 7) MŽ i. č. 383; 8) *obr.* 2:9.

Motiv 6: 1) téměř kompletní, anděl se svatozáří – evangelista Matouš sedící na trůně, přepásaný mluvící páskou; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 44 ks, 2459 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie Pardubice (*Brych 2004*, 80, pol. 143), Hodkov u Tábora (*Pavlík – Vitanovský 2004*, 336, pol. 205), Klatovy (*Hazlbauer 1998*, 142, *obr.* 85); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MJC i. č. 2873, MŽ i. č. 362, ML i. č. I-1571; 8) *obr.* 2:5.

Motiv 7: 1) neúplný, dochována část okřídlené postavy – evangelista Matouš?; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 181 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MJC i. č. 1744; 8) *obr.* 2:7.

Motiv 8: 1) téměř kompletní, Zmrtvýchvstání Krista, dochována část postavy a břevna. Po pravici Ježíše tři hrací kostky, na břevně zavěšeny symboly mučení: dŕtka a kolo (?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 252 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, povrch pokryt stříbrnou hlinkou, část reliéfu znečištěna maltou, která se nachází

i na horním okraji kachle, OL jednostranně zaoblená; 6) Sedlčany (*Vařeka 1997*, 402); 7) MJC i. č. 1737; 8) *obr.* 2:6.

Motiv 9: 1) neúplný, dochována pouze část těla anděla umístěná na okraji ČVS, pravděpodobně adorace trůnící Panny Marie s malým Ježíšem; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 76 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) ML i. č. I-13; 8) *obr.* 2:8.

Motiv 10: 1) neúplný, dochována část postavy, držící tyčovitý předmět, po její levici fragment další postavy (bojovník?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 63 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 379; 8) *obr.* 3:6.

Motiv 11: 1) téměř kompletní, sv. Jiří na koni (vpravo) zabíjející draka. Světec oděn do plátové zbroje, v PHR modlí se princezna, v LHR nepatrné zbytky po gotické minuskule, v LDR šípatkový motiv; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 10 ks, 1014 g; 4) přelom 15. a 16. století; 5) rezný, okrový, OL jednostranně zaoblená; 6) analogie Praha, Řeznická ulice (*Richterová 1982*, 34, pol. 135, tab. 35:1), hrad Navarov (*Brestovanský 1998*, 114–115, pol. 4); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MJC i. č. 1739, 1879a, b, e, MŽ i. č. 385, ML i. č. I-1571, MNP bez i. č.; 8) *obr.* 3:1.

Motiv 12: 1) neúplný, motiv sv. Jiří bojujícího s drakem. Dochována pouze horní část postavy světce, v LHR umístěna princezna, mezi princeznou a sv. Jiřím umístěno písmeno (?) „K“, provedení výjevu je primitivní; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 309 g; 4) kolem roku 1500; 5) rezný, okrový, OL složená: hranolová – vývalek; 6) –; 7) MŽ i. č. 356; 8) *obr.* 3:3.

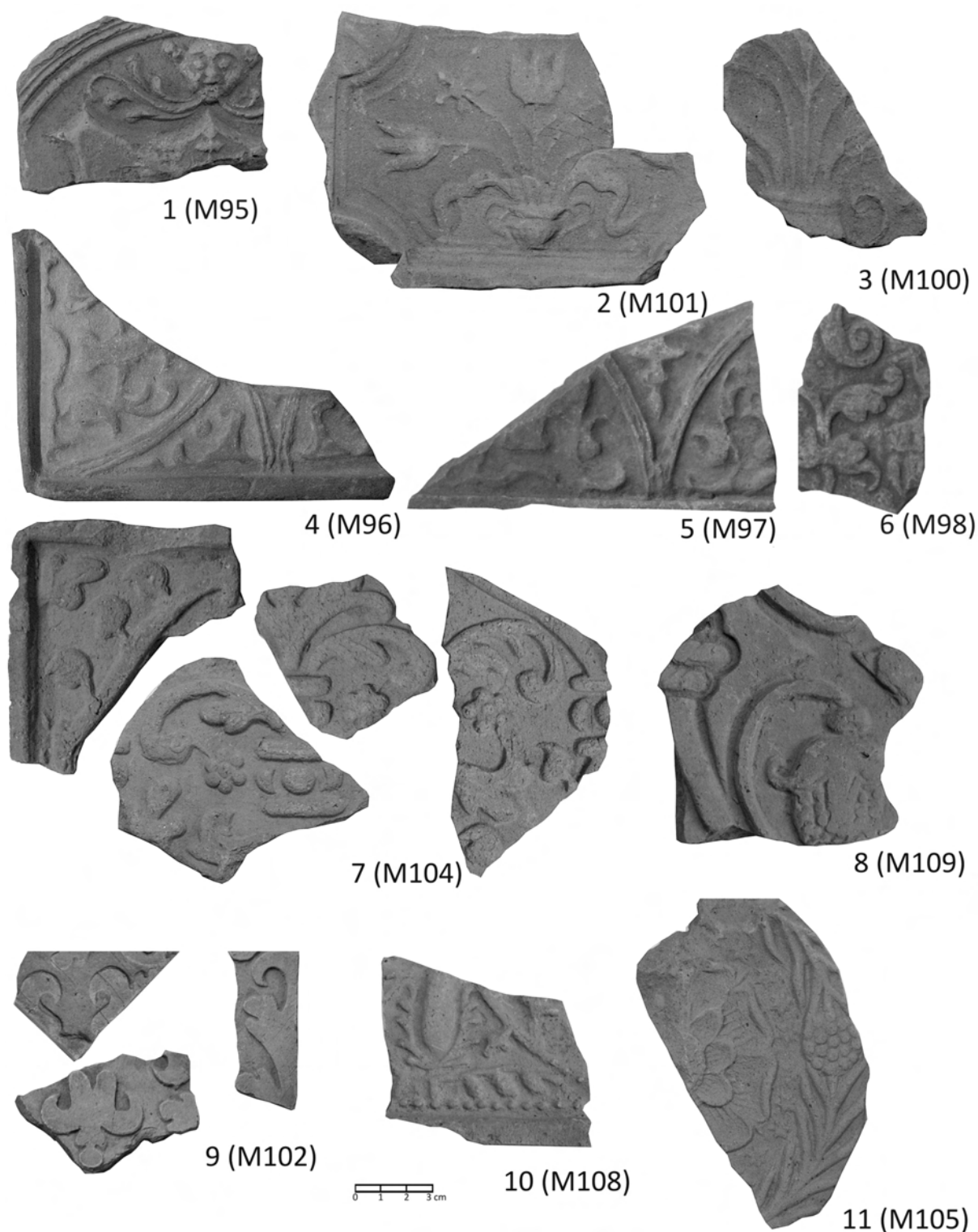
Motiv 13: 1) neúplný, dochována malá hlava princezny (výjev sv. Jiří zabíjejícího draka); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 16 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, přetaženo světlou hlinkou; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr.* 3:7.

Motiv 14: 1) neúplný, dochovány části nahých postav (flagelanti?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 8 ks, 816 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie Praha (*Richterová 1982*, 49, pol. 343, 344, tab. 60:1,2); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MJC i. č. 1736, 1743, 2307, MŽ i. č. 377, 375, ML bez i. č., I-114, I-1571; 8) *obr.* 3:5.

Motiv 15: 1) téměř kompletní, dochována část Meluzíny, provedení výjevu je primitivní; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 250 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MJC i. č. 1733; 8) *obr.* 3:2.

Motiv 16: 1) neúplný, dochována část Meluzíny obklopené částmi ryby a raka; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 137 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová;

14 Použité zkratky: ČVS – čelní vyhřívací stěna; OL – okrajová lišta; VO – vyhřívací otvor; OVO – okraj vyhřívacího otvoru; PHR – prvý horní roh; LHR – levý horní roh; PDR – pravý dolní roh; LDR – levý dolní roh; p. č. – přírůstkové číslo; i. č. – inventární číslo; MHK – Muzeum východních Čech v Hradci Králové; MJC – Regionální muzeum a galerie v Jičíně; MŽ – Muzeum v Železnici (sbírka uložena v MJC); MNP – Městské muzeum v Nové Pace; ML – Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou; MT – Muzeum Českého ráje v Turnově.

Obr. 10. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů

6) analogie hrad Dolní Štěpanice (*Prostředník* 1996, 176), Praha (*Brych* 2004, 96, pol. 190), hrad Český Krumlov (*Ernée* 2008, 48–49, pol. 5, 6), hrad Šariš, hrad Budín (*Hazlbauer* 1989, 416, obr. 12:3,5); 7) MJC i. č. 1741; 8) obr. 3:4.

Motiv 17: 1) téměř kompletní, dvojice draků s propletenými krky, nahoře rámováno provazcem a cimbuřím, které se téměř nedochovalo; 2) komorový, římsový, ko-

runní; 3) 1 ks, 383 g; 4) 15. století; 5) režný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 4:6.

Motiv 18: 1) téměř kompletní, rytíř na turnaji doprovázený psem. Jezdec vybavený štítem a dřevcem. Kůň má detailně zobrazen postroj. Nad dřevcem, jenž je tupě zakončený, je napodobenina písmene, u předních nohou koně stylizovaná lilie; 2) komorový, základní, řádkový;

3) 17 ks (min. 6 jedinců), 1983 g; 4) závěr 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie hrad Brada MJC i. č. 7592, hrad Hrubá Skála (*Tomášková 1999*, 38, tab. 3:3), hrad Rýzmburk (*Hlaváček – Pavlík 2010*, 894, pol. 6); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 4:1.

Motiv 19: 1) neúplný, stejný jako motiv 18, ale zrcadlově otočen; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 4 ks, 353 g; 4) závěr 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie hrad Brada MŽ i. č. 1077 (zde na dřevci sedí pták); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MŽ i. č. 370; 8) obr. 4:3.

Motiv 20: 1) neúplný, dochována část jezdců na koni (vpravo). Jezdec má kolčí přílbu a napražený dřevec; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 4 ks, 398 g; 4) počátek 16. století; 5) rezný, okrový, OL složená: hranol – sestupný pásek – prut; 6) –; 7) MJC i. č. 2312; 8) obr. 4:4.

Motiv 21: 1) neúplný, lovecká scéna, jelen (?) štvaný dvěma psy. Pod tělem jelena písmeno „M“; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 10 ks, 1263 g; 4) závěr 15. století; 5) rezný, okrový (jeden z jičínských exemplářů překryt bílou engobou), OL hranolová; 6) analogie Sedlčany (*Vařeka 1997*, 405, obr. 4:3); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MJC i. č. 2306, 2309, MŽ i. č. 365, ML i. č. I-117, I-118; 8) obr. 5:1,2.

Motiv 22: 1) neúplný, lovecká scéna, jelen (?) štvaný dvěma psy; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 3 ks, 325 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL plochý hranol; 6) analogie Sedlčany (*Vařeka 1997*, 405, obr. 4:3); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 5:3.

Motiv 23: 1) neúplný, lovecká scéna, dochována část psovoda s mečem a dvěma psy; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 206 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie Sedlčany (*Vařeka 1997*, 402), Praha–Malá Strana (*Zavřel 1998*, 219) a hrad Brada, MJC i. č. 7583; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 5:4.

Motiv 24: 1) neúplný, dochována část sokolníka jedoucího na koni (vlevo), levá ruka založená v bok; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 7 ks, 565 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) analogie Praha (*Richterová 1982*, 47, pol. 315, 317, tab. 57:2,4), hrad Pecka, hradní sbírky bez i. č.; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MŽ i. č. 359, 371, 378, 581; 8) obr. 4:5.

Motiv 25: 1) neúplný, dochována část geometrického ornamentu; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 105 g; 4) závěr 15. století; 5) rezný; 6) –; 7) ML i. č. I-785; 8) –.

Motiv 26: 1) neúplný, dochována část bojovníka v kápi s kuší přes rameno a píšťalou (?) v ústech; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 49 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 4:2.

Motiv 27: 1) neúplný, dochována část postav hráčů vrhcábů; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 3 ks, 236 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, ML i. č. 4314; 8) obr. 4:8.

Motiv 28: 1) neúplný, dochována část postav hráčů vrhcábů a hracího stolu; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 81 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 1750; 8) obr. 4:7.

Motiv 29: 1) neúplný, dochovány lidské ruce držící kruh, věnec?; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 43 g; 4)

přelom 15. a 16. století; 5) rezný, běžový; 6) –; 7) ML i. č. I-111; 8) obr. 5:5.

Motiv 30: 1) neúplný, část ženské korunované postavy lemované stylizovanými rostlinnými motivy (nevěstka?, Sibyla?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 187 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL složená: hranol – prut; 6) analogie Benešovsko, Kostelec nad Černými Lesy (*Pavlík – Vitanovský 2004*, 378, pol. 657, 658), Debrž u Mladé Boleslavi (*Brych 2004*, 109, pol. 109); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 5:6.

Motiv 31: 1) kompletní, český lev ve výskoku (vlevo), část levé OL doplněna tordovaným páskem; 2) komorový, základní; 3) 8 ks, 756 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová, 20 × 21 cm; 6) analogie hrad Pecka (zrcadlově obrácený), hradní sbírky bez i. č.; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MJC i. č. 1745, MŽ i. č. 386, MNP bez i. č.; 8) obr. 5:11.

Motiv 32: 1) neúplný, dochovány zadní nohy českého lva; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 212 g; 4) polovina 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie hrad Orlík u Humpolce (*Pavlík – Vitanovský 2004*, 394, pol. 826); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 5:9.

Motiv 33: 1) neúplný, dochována část rozeklaného ocasu lva s částí koruny; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 112 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 5:10.

Motiv 34: 1) neúplný, hlava korunovaného lva; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 95 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 5:7.

Motiv 35: 1) neúplný, dochována část rozeklaného ocasu lva; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 212 g; 4) 15. století; 5) rezný, světle okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MŽ i. č. 392; 8) –.

Motiv 36: 1) neúplný, dochovány části českého lva umístěného ve štítě (vlevo); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 102 g; 4) 15. století; 5) rezný, běžový; 6) analogie hrad Bradlec, MŽ i. č. 346; 7) ML i. č. I-115, I-4313; 8) obr. 5:12.

Motiv 37: 1) neúplný, dochována pouze část hlavy lva (českého?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 67 g; 4) počátek 16. století; 5) rezný, běžový; 6) –; 7) ML i. č. I-4310; 8) obr. 5:8.

Motiv 38: 1) neúplný, dochovány zlomky orlice; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 4 ks, 321 g; 4) 15. století; 5) rezný, běžový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 39: 1) neúplný, dochována hlava a část těla korunované orlice; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 5 ks, 298 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) analogie hrad Brada, MJC i. č. 7585, hrad Orlík u Humpolce (*Pavlík – Vitanovský 2004*, 397, pol. 862); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, ML bez i. č.; 8) obr. 6:2.

Motiv 40: 1) neúplný, část dvouhlavého císařského orla; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 329 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 6:1.

Motiv 41: 1) téměř kompletní, znak Nového Města pražského; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 19 ks, 1456 g;

Obr. 11. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů

4) 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová, 20 × 21 cm; 6) analogie Nové Město pražské (Brych 2004, 48, pol. 46); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 6:7.

Motiv 42: 1) neúplný, dochována spodní část erbu města Kutné Hory umístěného do štítu; 2) komorový, základní,

řádkový; 3) 2 ks, 526 g; 4) počátek 16. stol.; 5) rezný, béžový, OL jednostranně zaoblená; 6) analogie hrad Kunštát (Menoušková – Měřínský 2008, 111, pol. 348); 7) ML i. č. I-43; 8) obr. 6:3.

Motiv 43: 1) neúplný, dochována pouze část erbu se znakem vyšehradské kapituly, či papeže; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 52 g; 4) 15. století; 5) rezný, béžový; 6) –; 7) ML i. č. I-1571; 8) *obr. 6:5*.

Motiv 44: 1) neúplný, dochována část erbu, na které je položena kolčí přílba (čelní pohled) s fafrnochy; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 142 g; 4) závěr 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 6:6*.

Motiv 45: 1) neúplný, dochována část erbu, na které je položena kolčí přílba (boční pohled) s fafrnochy; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 5 ks, 488 g; 4) závěr 15. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie ve sbírkách muzea v Miletíně, neznámá lokalita, bez i. č., na tomto jedinci se dochoval heraldický motiv (labuť?), hrad Rýzmburk (*Hlaváček – Pavlík 2010*, 895, pol. 11); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MŽ i. č. 389, ML i. č. I-113; 8) *obr. 6:10*.

Motiv 46: 1) neúplný, dochována pouze část erbu, jež je svisle dělen na dvě části (pravá část vyplněna šachovnicí, levá bez výplně); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 61 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) ML i. č. I-157; 8) *obr. 6:4*.

Motiv 47: 1) neúplný, dochována část fafrnochů, rámováno kruhovým medailonem; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 63 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 6:8*.

Motiv 48: 1) neúplný, dochována část fafrnochů, patrně součást heraldického motivu; 2) komorový, základní, řádkový; 1 ks, 20 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 394; 8) *obr. 6:9*.

Motiv 49: 1) téměř kompletní, dva pseudonápisy oddělené rozvilinou, shora oddělené prutem, ukončeno dvěma stupňovitými štíty; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 9 ks, 1046 g; 4) okolo roku 1500; 5) rezný, světle okrový; 6) analogie hrad Brada, např. MJC i. č. 3347 (cf. *Pavlík – Vitanovský 2004*, 440, pol. 1321); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 7:1*.

Motiv 50: 1) téměř úplný, slepá kružba, ve čtvercových polích čtyřlísty (ve vzniklých trojúhelnících pak trojlísty), ohraničeno provazcem, horní hrana tvořena cimbuřím; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 5 ks, 923 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 7:6*.

Motiv 51: 1) neúplný, dochován zlomek geometrického ornamentu, shora oddělený prutem a ukončený cimbuřím; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 2 ks 344 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 7:4*.

Motiv 52: 1) neúplný, dochována část provazce, která oddělovala síť kosočtverců od cimbuří (na cimbuří iniciála „M“); 2) komorový, římsový, korunní; 3) 2 ks, 125 g; 4) 15. století; 5) rezný, světle okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, ML i. č. I-16; 8) *obr. 7:3*.

Motiv 53: 1) neúplný, tapetový geometrický vzor; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 16 ks, 1409 g; 4) okolo roku 1600; 5) barva střepe okrová, přetaženo světlou hlinkou; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 54: 1) neúplný, dochována část slepé kružby, v kosočtvercových polích čtyřlísty, ohraničeno provazcem;

2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 61 g; 4) 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 1751; 8) *obr. 7:8*.

Motiv 55: 1) neúplný, dochován provazec, jež ohraničuje ČVS zdobenou pruty, které vytvářejí geometrickou výzdobu; 2) komorový, římsový, korunní?; 3) 1 ks, 130 g; 4) okolo roku 1500; 5) rezný, světle okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 358; 8) *obr. 7:5*.

Motiv 56: 1) neúplný, dochovány pouze části prutů, které vytvářely geometrickou výzdobu, kachel ukončen nízkým cimbuřím; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 153 g; 4) okolo roku 1500; 5) rezný, světle okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 373; 8) *obr. 7:2*.

Motiv 57: 1) neúplný, dochován provazec, který odděloval hlavní, patrně geometrický motiv na ČVS, kachel ukončen cimbuřím se střílnou a pultovou stříškou; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 2 ks, 225 g; 4) okolo roku 1500; 5) rezný, světle okrový; 6) analogie tvrz Bríšťany (*Burgert 2006*); 7) MŽ i. č. 360, 382; 8) *obr. 7:7*.

Motiv 58: 1) neúplný, dochována část geometrického ornamentu v podobě hvězdic, jež jsou ohraničeny plastickým vývalkem; 2) komorový, římsový?; 3) 2 ks, 102 g; 4) okolo roku 1500; 5) rezný, světle okrový; 6) analogie hrad Bradlec, MŽ i. č. 337, 338; 7) ML i. č. I-19, I-17, I-11, I-4312; 8) *obr. 8:1*.

Motiv 59: 1) neúplný, dochována část rostlinného ornamentu, který se spirálovitě rozvíjí; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 126 g; 4) závěr 15. století; 5) rezný, béžový; 6) –; 7) ML i. č. I-434; 8) *obr. 8:2*.

Motiv 60: 1) neúplný, dochován zlomek dýně či melounu s úponky; 2) komorový, římsový, korunní?; 3) 2 ks, 253 g; 4) okolo roku 1500; 5) rezný, okrový; 6) analogie Pecka (nepublikováno); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MŽ i. č. 390; 8) *obr. 7:9*.

Motiv 61: 1) neúplný, dochován náznak cimbuří, v prostoru pod stínkami stylizované čtyřlístky, odděleno prstencem od hroznu vinné révy; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 2 ks, 295 g; 4) okolo roku 1500; 5) rezný, světle okrový; 6) analogie Pecka (nepublikováno); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MŽ i. č. 376; 8) *obr. 7:10*.

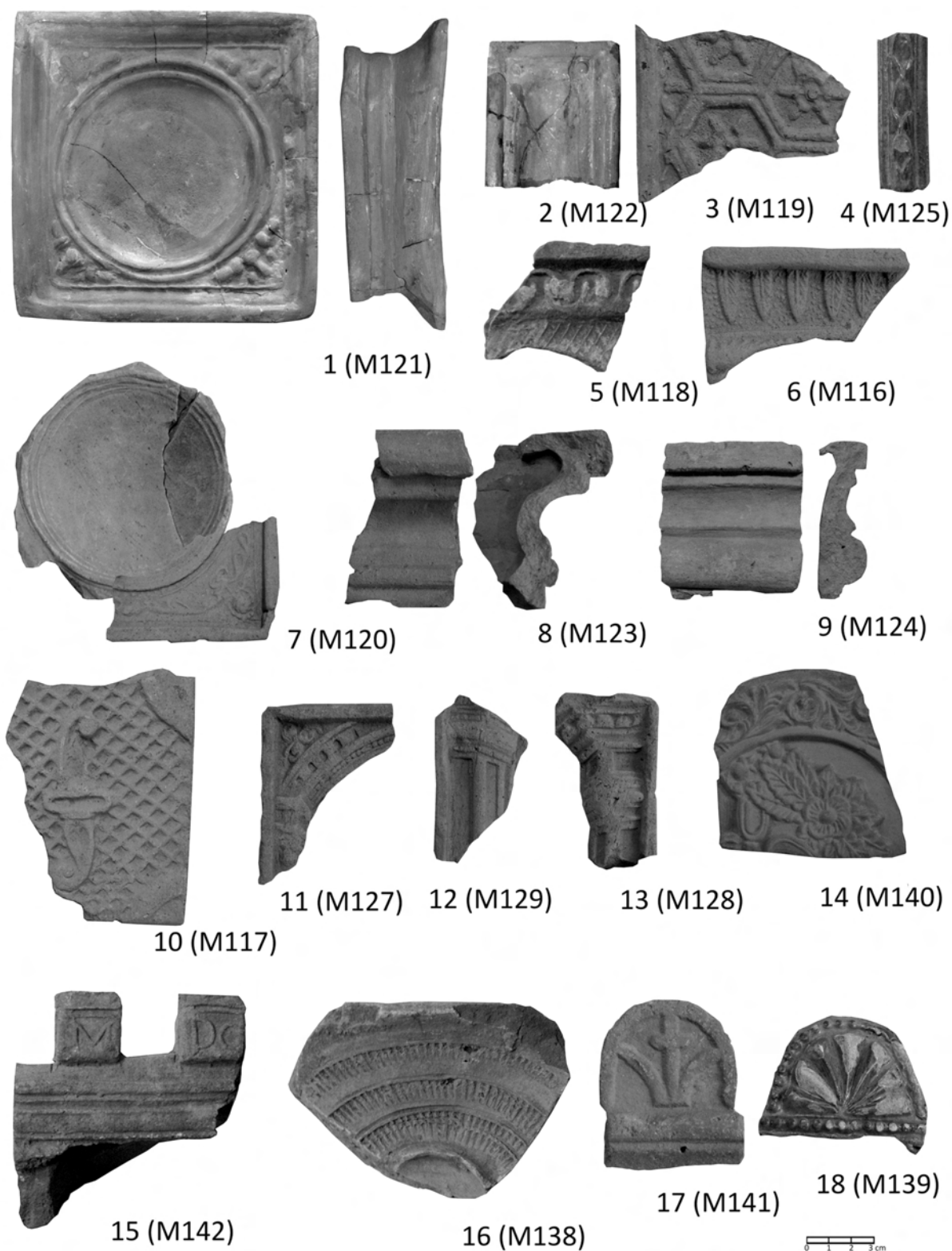
Motiv 62: 1) neúplný, dochovány zbytky stylizované rostlinné výzdoby; 2) komorový, římsový, korunní?; 3) 6 ks, 353 g; 4) okolo roku 1500; 5) barva střepe okrová, přetaženo světlou hlinkou; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 7:15*.

Motiv 63: 1) neúplný, dochován provazec, který ohraničoval hlavní motiv ČVS, jež patrně tvořil rostlinný ornament; 2) komorový, římsový, korunní?; 3) 1 ks, 245 g; 4) závěr 15. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 357; 8) *obr. 7:14*.

Motiv 64: 1) neúplný, dochován provazec, který odděloval hlavní motiv, tvořený úponky vinné révy; 2) komorový, římsový, korunní?; 3) 1 ks, 153 g; 4) okolo roku 1500; 5) rezný, světle okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 373; 8) *obr. 7:12*.

Motiv 65: 1) neúplný, dochován provazec, který odděloval hlavní motiv, tvořený úponky vinné révy, kachel ukončen cimbuřím; 2) komorový, římsový, korunní?; 3) 1 ks, 245 g; 4) okolo roku 1500; 5) rezný, světle okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 372; 8) *obr. 7:11*.

Obr. 12. Kumburk. Kachle. Kód v závorce odkazuje na katalog motivů. Č. 1 – foto Muzeum Českého ráje v Turnově (upraveno)

Motiv 66: 1) neúplný, dochován pouze provazec oddělený prutem; 2) komorový, římsový, korunní?; 3) 1 ks, 148 g; 4) konec 15. století; 5) barva střepu okrová, přetaženo světlou hlinkou; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 7:13.

Motiv 67: 1) neúplný, dochována část postavy; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 57 g; 4) 15. století; 5) režný, tmavě okrový, v keramické hmotě větší kusy kamínků; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 68: 1) neúplný, dochována část hlavy a peří páva (?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 202 g; 4) počátek 16. století; 5) režný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 69: 1) neúplný, v levém horním rohu dochován zbytek ocasu ryby (Meluzína?, Jonáš?); 2) komorový, základní; 3) 1 ks, 39 g; 4) 15. století; 5) režný, okrový; 6) analogie hrad Brada, MJC i. č. 7590; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 8:8.

Motiv 70: 1) neúplný, dochována část hlavy muže; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 59 g; 4) 15. století; 5) režný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, MŽ i. č. 364; 8) obr. 8:12.

Motiv 71: 1) neúplný, dochována část hlavy; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 20 g; 4) 15. století; 5) režný, okrový, OL jednostranně zaoblená; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 8:13.

Motiv 72: 1) neúplný, dochována část postavy zahalené do pláště; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 42 g; 4) 15. století; 5) režný, okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 292a; 8) –.

Motiv 73: 1) neúplný, dochován provazec, jež ohraničoval hlavní motiv ČVS, horní hrana kachle tvořena cimbuřím; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 224 g; 4) 15. století; 5) režný, okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 366; 8) obr. 8:10.

Motiv 74: 1) neúplný, dochována část hroznu vinné révy, pozadí je tvořeno jemnými pruty, jež vytváří kosočtverečný ornament, shora (zdola?) ohraničeno vývalkem, s esíčky 2) komorový, římsový; 3) 2 ks, 33 g; 4) počátek 16. století; 5) režný, světle okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 1876a; 8) obr. 8:11.

Motiv 75: 1) neúplný, dochována část nohy jezdce (vlevo); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 12 g; 4) 15. století; 5) režný, okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 1742; 8) obr. 8:14.

Motiv 76: 1) neúplný, dochována část obličej; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 25 g; 4) 15. století; 5) režný, okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 1747; 8) obr. 8:7.

Motiv 77: 1) neúplný, zakončení vimperku; 2) komorový, římsový, korunní nebo nástavec; 3) 1 ks, 15 g; 4) 15.–poč. 16. století; 5) režný, okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 1748; 8) obr. 8:6.

Motiv 78: 1) neúplný, dochována část mluvicí pásky s písmenem „a“ (?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 79 g; 4) 15. století; 5) režný, okrový, OL jednostranně zaoblená; 6) –; 7) MJC i. č. 1879c; 8) obr. 8:9.

Motiv 79: 1) neúplný, blíže neurčený motiv. Dochována mužská a ženská postava, které jsou odděleny mluvicí páskou. Žena v levé ruce nese konvici, muž drží v pravé ruce hůl a druhou rukou ukazuje do míst, kde výjev chybí; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 4 ks, 696 g; 4) závěr 15. století; 5) režný, okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 2002, 2009, MŽ i. č. 380; 8) obr. 8:4.

Motiv 80: 1) neúplný, dochována mužská postava v sukničce držící v pravé ruce sekeru a za opaskem dlouhý meč; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 333 g; 4) 2. polovina 15. století; 5) režný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MJC i. č. 2003; 8) obr. 8:3.

Motiv 81: 1) neúplný, dochována hlava koně; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 15 g; 4) 15. století; 5)

režný, okrový, překryto stříbritou engobou, OL hranolová; 6) –; 7) MJC i. č. 2010; 8) obr. 8:5.

Motiv 82: 1) kompletní. Motiv Ukřižování Krista. Ježíš přibit na T kříž, nad kterým je umístěn nápis INRI. Zbytek plochy zdoben perlovcem a stylizovanými palmovými listy; 2) komorový, základní, řádkový; 3) nejméně 6 ks, 842 g (průměrná váha jednoho jedince); 4) 16. století; 5) režný, okrový, OL složená: plochý hranol – plochý hranol – prut, 26,1 × 15,2 cm (průměrné hodnoty všech exemplářů), komora kuželovitá nízká (5,7 cm), VO oválný, OVO přehnutý; 6) objeven roku 2006 v objektu strážnice, souvisí s motivy 121 a 122; 7) MT i. č. A6725; 8) obr. 8:15.

Motiv 83: 1) neúplný, dochovány nohy sv. Václava v plátové zbroji. Po levém boku v pozadí štít s orlicí, při pravé noze opřené kopí; 2) komorový, obdélný, základní řádkový; 3) 3 ks, 545 g; 4) 1. polovina 16. století; 5) režný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MŽ i. č. 355, 384, 391; 8) obr. 8:16.

Motiv 84: 1) neúplný, dochována část hlavy muže v kruhovém medailonu, pravděpodobně Martin Luther; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 70 g; 4) 2. polovina 16. století; 5) režný, světle béžový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 8:17.

Motiv 85: 1) neúplný, část ženské postavy držící blíže neurčený předmět (alegorie?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 5 ks, 292 g; 4) 2. polovina 16. století; 5) režný, okrový; 6) analogie hořícké muzeum (neznámá lokalita, bez i. č.); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, ML i. č. I-1571; 8) obr. 9:10.

Motiv 86: 1) neúplný, blíže nerozpoznatelný motiv, umístěný do renesanční arkády, podle analogií patrně výjev se sebevraždou Lukrécie; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 5 ks, 1201 g; 4) pol. 16. století; 5) režný, okrový, OL hranolová; 6) analogie hrad Pecka, město Jičín; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 9:8.

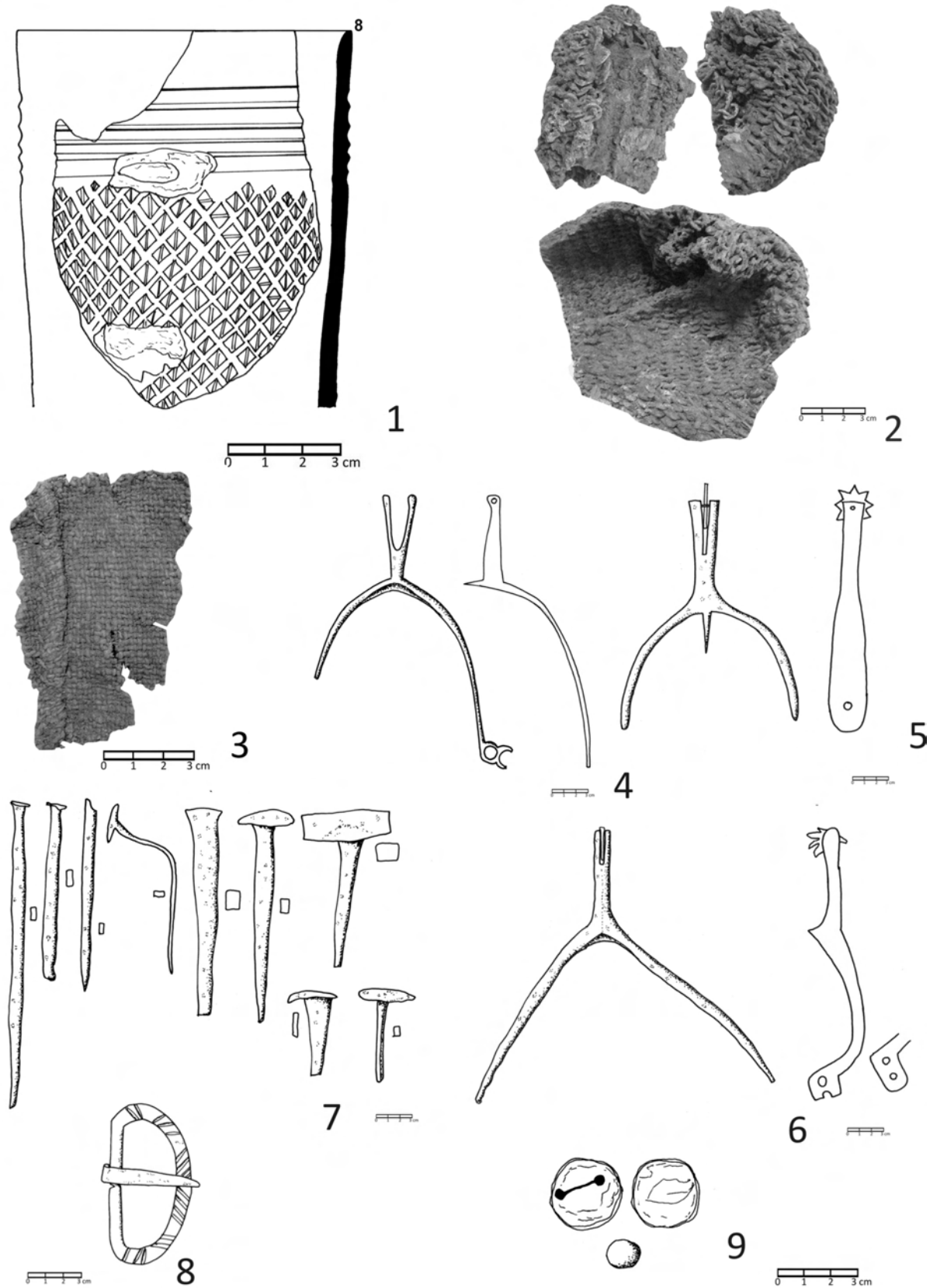
Motiv 87: 1) neúplný, portrét dámy v širokém klobouku umístěný v arkádě; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 260 g; 4) počátek 16. století; 5) režný, okrový, OL složená: hranol – sestupný pásek; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 9:2.

Motiv 88: 1) neúplný, dochována část hlavy šlechtice (?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 22 g; 4) 16. století; 5) režný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 9:7.

Motiv 89: 1) neúplný, dochovány ruce šlechtice (?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 97 g; 4) závěr 16. století; 5) barva střepu okrová, přetaženo světlou hlinkou; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 9:5.

Motiv 90: 1) neúplný, dochována část těla šlechtice (?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 120 g; 4) 16. století; 5) režný, okrový, očazený, OL složená: hranol – prut; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) obr. 9:9.

Motiv 91: 1) neúplný, dochována část mužské postavy oděné do renesančního pláště se širokými rukávy; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 343 g; 4) závěr 16. století; 5) režný, okrový, OL složená: hranol – plochý hranol; 6) analogie hrad Děvín u Mimoně (Pavlík – Vitánovský 2004, 385, pol. 742), Prostějov (Menoušková – Měřínský 2008, 80, pol. 230); 7) MŽ i. č. 367; 8) obr. 9:4.

Obr. 13. Kumburk. Výběr ostatních nálezů. 1 – keramický pohár; 2 – fragmenty kroužkového brnění; 3 – fragment látky; 4–6 – oštruhy; 7 – hřebý; 8 – přezka; 9 – rolnička

Motiv 92: 1) neúplný, dochována část mužské hlavy oděná do renesančního klobouku a kabátce; 2) komorový, základní; 3) 2 ks, 36 g; 4) přelom 16. a 17. století; 5) rezný, okrový, překryta bílou engobou a zelenou glazurou; 6) –; 7) MŽ i. č. 400, 401; 8) *obr. 9:3*.

Motiv 93: 1) téměř kompletní. Postava šlechtice umístěná do renesanční arkády, v horních rozích rozviliny. Šlechtic oděn do šatů dle renesanční módy; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 3 ks, 475 g; 4) přelom 16. a 17. století; 5) rezný, okrový, komora kuželovitá nízká (52 mm), VO oválný, OVO přehnutý, na části kachle zbytky malty; 6) –; 7) ML i. č. I-122, I-130, I-131; 8) *obr. 9:1*.

Motiv 94: 1) neúplný, dochována pouze část horní poloviny urozeného muže oděného dle renesanční módy. Hlava vyplňuje prostor stínky cimbuří; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 114 g; 4) 2. polovina 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) ML i. č. I-128; 8) *obr. 9:6*.

Motiv 95: 1) neúplný, dochována část erbu umístěného do kruhového medailonu. Nad štítem umístěna maska; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 79 g; 4) závěr 16. století; 5) rezný, okrový; 6) analogie hrad Kunštát (*Menoušková – Měřínský 2008*, 111, pol. 348); 7) MJC i. č. 1879j; 8) *obr. 10:1*.

Motiv 96: 1) neúplný, dochována část stylizovaného rostlinného ornamentu; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 208 g; 4) 16. století; 5) rezný, béžová, OL hranolová; 6) –; 7) ML i. č. I-122; 8) *obr. 10:4*.

Motiv 97: 1) neúplný, dochována část stylizovaného rostlinného ornamentu; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 118 g; 4) 16. století; 5) rezný, béžový, OL hranolová, na zadní straně ČVS jasně znatelný otisk látky; 6) –; 7) ML i. č. I-435; 8) *obr. 10:5*.

Motiv 98: 1) neúplný, dochována část stylizovaného rostlinného ornamentu; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 50 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) ML i. č. I-436; 8) *obr. 10:6*.

Motiv 99: 1) téměř kompletní, nika s konchou, jež je vyplněna rostlinnými motivy; 2) komorový, obdélný, základní, řádkový; 3) 1 ks, 1414 g; 4) 2. polovina 16. století; 5) rezný, okrový překryt bílou engobou a následně modrou, zelenou a žlutou transparentní glazurou, OL složená: hranol – výžlabek – série prutů – plochý hranol; 6) –; 7) ML i. č. Ke-255; 8) *obr. 11:2*.

Motiv 100: 1) neúplný, dochována vyšší váza s květinami; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 102 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 10:3*.

Motiv 101: 1) neúplný, dochována nízká dvouuchá váza s květinami; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 325 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL složená: hranol – prut; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 10:2*.

Motiv 102: 1) neúplný, dochována část tapetového rostlinného ornamentu; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 3 ks, 127 g; 4) 2. polovina 16. století; 5) barva střepe okrová, přetaženo světlou hlinkou; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 10:9*.

Motiv 103: 1) neúplný, dochován pravý dolní roh, rostlinný motiv ohraničený ornamentem; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 3 ks, 754 g; 4) přelom 16. a 17. století;

5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 104: 1) neúplný, stylizovaný rostlinný ornament; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 15 ks, 1602 g; 4) 16. století; 5) rezný, světle okrový, OL hranolová; 6) analogie hrad Pecka (nepublikováno); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 10:7*.

Motiv 105: 1) neúplný, dochována část rozety – růže, obklopená hvězdami a rostlinami; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 400 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 10:11*.

Motiv 107: 1) neúplný, stylizované rostlinné ornamenty, při OL perlovec; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 3 ks, 89 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 108: 1) neúplný, dochována pouze část lunety, jež se provedením liší od jiných; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks 44 g; 4) počátek 17. století; 5) barva střepe okrová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 109: 1) neúplný, dochována pouze rostlinná rozvilina se šišticí; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 89 g; 4) závěr 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 10:8*.

Motiv 110: 1) téměř kompletní, střídavý geometrický a rostlinný ornament, v horních rozích ptáci; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 6 ks, 1513 g; 4) počátek 17. století; 5) rezný, okrový, v keramické hmotě příměs slídy; 6) analogie hrad Pecka (nepublikováno), hrad Pernštejn (*Loskotová – Pavlík 2006*, 315, pol. 27); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 11:1*.

Motiv 111: 1) neúplný, dochována část ČVS se stylizovanou rostlinnou výzdobou, shora ohraničeno provazcem, horní hrana tvořena cimbuřím, pod kterým se nachází napodobenina písma; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 2 ks 401 g; 4) 1. polovina 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 1746, MŽ i. č. 388; 8) *obr. 11:6*.

Motiv 112: 1) kompletní, kachel nese ornamentální výzdobu. V horní části je umístěn motiv tzv. rybí kosti v pěti svislých řadách. Střed ČVS tvoří tři rozety vyplněné stylizovanými květy, hlavní motiv je dále ohraničen vodorovnými pásy tvořenými svislými obdélníky; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 2 ks, 755 g; 4) okolo roku 1600; 5) rezný, béžový, komora kuželovitá (62 mm), OVO mělce prožlabené okruží; 6) –; 7) ML i. č. I-126, I-437; 8) *obr. 11:3*.

Motiv 113: 1) kompletní, akantový listovec, seshora ohraničený širokým plochým hranolem; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 272 g; 4) 16. století; 5) rezný, béžový, OVO mělce prožlabené okruží; 6) –; 7) ML i. č. I-120; 8) *obr. 11:4*.

Motiv 114: 1) téměř úplný, hlava divého muže v erbu lemovaném rostlinnými rozvilinami; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 435 g; 4) závěr 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 11:7*.

Motiv 115: 1) téměř kompletní, profilovaná ČVS se stylizovaným rostlinným dekorem; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 203 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, v keramické hmotě příměs slídy; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 11:5*.

Motiv 116: 1) neúplný, dochována část výzdoby v podobě listů, oddělených provazcem; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks 100 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 12:6*.

Motiv 117: 1) neúplný, síť kosočtverců, po obvodu ČVS prázdné výseče kruhů a biskupská berla; 2) komorový, základní, řádkový (rámový); 3) 1 ks, 213 g; 4) přelom 16. a 17. století; 5) rezný, okrový; 6) analogie hrad Vikštejn, Opava (*Tymonová 2011, 139*); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 12:10*.

Motiv 118: 1) neúplný, dochována lišta a část ČVS, jejíž pozadí je tvořeno jemnými pruty, jež vytváří kosočtverecný ornament; 2) komorový, základní; 3) 2 ks, 25 g; 4) 16. století; 5) rezný, běžová, část reliéfu znečištěna maltou; 6) –; 7) MJC i. č. 1876b; 8) *obr. 12:5*.

Motiv 119: 1) neúplný, dochována část geometrického ornamentu tvořeného šestiúhelníky ohraničenými zdvojenými širokými pruty, do vzniklých polí umístěny hvězdice; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 236 g; 4) počátek 17. století; 5) rezný, běžový, OL plochý hranol; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75, ML i. č. I-121; 8) *obr. 12:3*.

Motiv 120: 1) neúplný, dochovány rohy a středy kachlů s miskovitým zahlobením, jež je odděleno jedním širokým a dvěma tenkými pruty. V rozích rozviliny; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 9 ks, 776 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 12:7*.

Motiv 121: 1) Kompletní. ČVS vyplněna miskovitým zahlobením, jež je ohraničeno dvěma pruty. V rozích rozviliny; 2) komorový, základní, řádkový; 3) nejméně 20 ks, 968 g (průměrná váha jednoho jedince); 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL složená: hranolová – prutový vývalek – štíhlý prut, 21 × 20,5 cm (průměrné hodnoty všech exemplářů), komora kuželovitá nízká (62 mm), VO oválný, OVO přehnutý; 6) objeven roku 2006 v objektu strážnice, souvisí s motivy 82 a 122; 7) MT i. č. A6725; 8) *obr. 12:1*.

Motiv 122: 1) Kompletní. Rohová varianta motivu 121, ČVS (čtvercová) vyplněna miskovitým zahlobením, jež je ohraničeno dvěma pruty. V rozích rozviliny, ČVS (obdélníková) vyplněna elipsoidním zahlobením, jež je při okraji zdobeno perlou. V rozích kruhové výčnělky; 2) komorový, rohový, řádkový; 3) nejméně 1 ks, 1334 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL složená: hranolová – prutový vývalek – štíhlý prut, 21 × 21 cm (čtvercová část), 21 × 10,5 cm (obdélníková část), komora skříňková nízká, VO oválný, OVO přehnutý; 6) objeven roku 2006 v objektu strážnice, souvisí s motivy 82 a 121; 7) MT i. č. A6725; 8) *obr. 12:2*.

Motiv 123: 1) neúplný, bohatě profilovaná nezdobená ČVS; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks 340 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 12:8*.

Motiv 124: 1) neúplný, bohatě profilovaná nezdobená ČVS; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks 272 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 387; 8) *obr. 12:9*.

Motiv 125: 1) neúplný, dochován fragment části prořezávaného kachle; 2) komorový, základní řádkový; 3) 1 ks, 97 g; 4) závěr 16. století; 5) rezný, okrový, překryto

bílou engobou a zelenou glazurou; 6) –; 7) MŽ i. č. 399; 8) *obr. 12:4*.

Motiv 126: 1) neúplný, blíže nerozpoznaný motiv, dochována část renesanční arkády; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 2 ks, 186 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie Pecka (nepublikováno); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 127: 1) neúplný, blíže nerozpoznaný motiv umístěný do renesanční arkády, v rozích rozviliny; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 99 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie Pecka (nepublikováno); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 12:11*.

Motiv 128: 1) neúplný, blíže nerozpoznaný motiv, dochována část renesanční arkády; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 76 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie Pecka (nepublikováno); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 12:13*.

Motiv 129: 1) neúplný, blíže nerozpoznaný motiv, dochována část renesanční arkády; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 93 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) analogie Pecka (nepublikováno); 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 12:12*.

Motiv 130: 1) neúplný, dochována část rostlinného ornamentu; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 57 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový, OL hranolová; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 131: 1) neúplný, dochována pouze okrajová část s rostlinným ornamentem; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 99 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 132: 1) neúplný, dochován pouze zlomek kruhového medailonu; komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 30 g; 4) závěr 16. století; 5) barva střepu okrová, přetaženo světlou hlinkou; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 133: 1) neúplný, dochována část zkřížených mečů (?) a nápis „arma“; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 83 g; 4) závěr 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MJC i. č. 1879m; 8) –.

Motiv 134: 1) neúplný, dochován pouze roh ČVS, blíže neurčený (rostlinný?, nohy zvířete?) motiv oddělen provazcem; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 166 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MŽ i. č. 369; 8) –.

Motiv 135: 1) neúplný, dochovány nohy mužské postavy (šašek?); 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 361 g; 4) okolo poloviny 16. století; 5) rezný, okrový (na zadní straně kapky zelené glazury), OL hranolová; 6) –; 7) MŽ i. č. 361; 8) –.

Motiv 136: 1) neúplný, dochována pouze část mužské hlavy s čepcem a odulými tvářemi; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 23 g; 4) okolo poloviny 16. století; 5) rezný, běžový; 6) –; 7) ML i. č. I-125; 8) –.

Motiv 137: 1) neúplný, dochována pouze část mluvící pásky, čitelná písmena „e“, „s“; 2) komorový, základní, řádkový; 3) 1 ks, 50 g; 4) počátek 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) ML i. č. I119; 8) –.

Motiv 138: 1) neúplný, dochována pouze část niky, jež byla vyplněna poli svislých obdélníků; 2) komorový, zá-

kladní, řádkový; 3) 1 ks, 192 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) ML i. č. I-8; 8) *obr. 12:16*.

Motiv 139: 1) neúplný, dochována pouze luneta s vějířovitou výplní, ohraničená provazcem; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 115 g; 4) závěr 16. století; 5) barva střepu okrová, přetaženo bílou engobou a následně světle zelenou transparentní glazurou; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) –.

Motiv 140: 1) neúplný, dochována pouze luneta s rostlinným motivem; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks 52 g; 4) počátek 17. století; 5) barva střepu okrová, jemná

keramická hmota; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 12:14*.

Motiv 141: 1) neúplný, dochována pouze luneta s motivem kříže; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 229 g; 4) 16. století; 5) rezný, okrový; 6) –; 7) MHK p. č. 128–133, 134, 146–155/75; 8) *obr. 12:17*.

Motiv 142: 1) neúplný, dochováno cimbuří s písmeny „M“ a „DC“, které byly od hlavního motivu odděleny sérií vodorovných lišt; 2) komorový, římsový, korunní; 3) 1 ks, 194 g; 4) počátek 17. století; 5) rezný, béžový; 6) –; 7) ML bez i. č.; 8) *obr. 12:15*.

EDICE PRAMENŮ

AČ: Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské III. Ed. F. Palacký. Praha 1844.

RT: Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae. Nejstarší zbytky desk zemských půhonných. Edd. F. Dvorský a J. Emler. Praha 1868.

Lib. conf.: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim V. Ed. F. A. Tingl. Praha 1865.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim I/1. Ed. F. A. Tingl. Praha 1867.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim II. Ed. F. A. Tingl. Praha 1868.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim I/2. Ed. J. Emler. Praha 1874.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim III–IV. Ed. J. Emler. Praha 1879.

LITERATURA

Balbín, B. 1986: Krásy a bohatství české země. Praha.

Bláha, J. 1994: Nález importovaného kameninového poháru tzv. Falkeho skupiny v Olomouci. In: Památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 1993. Olomouc, 90–95.

Brestovanský, P. 1998: Kachle Libereckého kraje, Archeologie Libereckého kraje 1, 97–145.

Brych, V. 2004: Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní. Výběrový katalog Národního muzea v Praze. Praha.

Břicháček, P. 1997: Středověká kamenina Falkeho skupiny z hradu Landštejna, okr. Jindřichův Hradec. In: Život v archeologii středověku. Praha, 88–92.

Burgert, P. 2006: Nálezy z tvrze v Bříšťanech, okr. Jičín, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 32, 183–202.

Drnovský, P. v tisku a: Nálezy pocházející z tvrze v Obědovicích uložené v hradeckém muzeu, Archeologie východních Čech.

Drnovský, P. v tisku b: Soubor kovových nálezů z hradu Rýzmburku (okr. Náchod) ze sbírek hradeckého muzea, Archeologie východních Čech.

Durdík, T. 2000: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.

Ernée, M. 2008: Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově. Archeologické výzkumy v jižních Čechách - Supplementum 5. Praha–České Budějovice.

Fajt, J. a kol. 1996: Gotika v západních Čechách (1230–1530). Svazek 2. Katalog výstavy NG v Praze. Praha.

Falke, O. 1907: Gotisches Steinzeug von Dreihausen in Hessen, Kunst und Kunsthandwerk 10, 295–309.

Hazlbauer, Z. 1989: Motiv mořské víly Meluziny v ikonografii českých gotických reliéfních kachlů, Archaeologica historica 14, 409–437.

Heber, F. A. 1845: Böhmens Burgen, Festen und Bergschlöser. Dritter Band. Praha.

- Hlaváček, J. – Pavlík, Č. 2010: Výjimečný soubor kachlů z hradu Rýzmburku u České Skalice, *Archeologie ve středních Čechách* 14, 883–907.
- Huml, V. 1967: Zaniklá tvrz Semonice. Hradec Králové.
- Kołodziejski, S. 1985: Les éperons à molette du territoire de la Petit Pologne au Moyen Âge. In: A. Kokowski (red.), *Memoires Archeologiques*. Lublin, 161–179.
- Koóšová, P. 2004: Ku klasifikácii vrcholnostredovekých ostrôh z územia Slovenska (12.–15. storočie), *Archaeologia historica* 29, 523–547.
- Koóšová, P. 2007: Ku klasifikácii neskorostredovekých a včasnónovovekých ostrôh z územia Slovenska, *Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského – Musaica* 25, 257–276.
- Košál, J. 2013: *Vízmburk – příběh ztraceného hradu*. Havlovice.
- Krajíc, R. 2003: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. I. díl. Praha–Sezimovo Ústí–Tábor.
- Lacy, Ch. 1911: *History of the spur*. London.
- Loskotová, I. – Pavlík, Č. 2006: Kamnové kachle z hradu Perštejna, *Castellologica Bohemica* 6, 307–316.
- Mazáčková, J. 2013: Militaria z hradu Rokštejna v širším středoevropském kontextu. Rukopis disertační práce. FF MU. Brno.
- Menclová, D. 1949: Hrad Kumburk a Bradlec. Vlastivědná knižnice KČT. Svazek 7. Praha.
- Menclová, D. 1972: *České hrady I a II*. Praha.
- Menoušková, D. – Měřínský, Z. 2008: Krása, která hřeje. Výběrový katalog gotických a renesančních kachlů Moravy a Slezska. Uherské Hradiště.
- Mysliveček, M. 2006: Velký erbovník. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české. Svazek 2. Plzeň.
- Pavlík, Č. – Vitanovský, M. 2004: Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance. Praha.
- Prostředník, J. – Šimůnek, T. 2010: Novopacko. Hrad Kumburk. Nová Paka.
- Prostředník, J. – Hartman, P. 2007: Výsledky záchranného archeologického výzkumu na hradě Kumburku v roce 2006, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 20, 63–112.
- Prostředník, J. 1996: Archeologické výzkumy turnovského muzea v roce 1995, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 9, 149–180.
- Prostředník, J. 2007: Hrad Kumburk 2006 (k. ú. Syřenov, okr. Semily). Nálezová zpráva uložená v Muzeu Českého ráje v Turnově.
- Prostředník, J. 2011: Hrad Kumburk 2008–2001 (k. ú. Syřenov, okr. Semily). Nálezová zpráva uložená v Muzeu Českého ráje v Turnově.
- Richterová, J. 1982: *Středověké kachle*. Praha.
- Sedláček, A. 1933: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Díl V. Podkrkonoší. Praha.
- Smetánka, Z. 1968: Technologie výroby českých kachlů od počátku 14. do počátku 16. století, *Památky archeologické* 59, 543–578.
- Smetánka, Z. 1969: K morfologii českých středověkých kachlů, *Památky archeologické* 60, 228–265.
- Stephan, H. G. – Gaimster, D. 2003: Die „Falke Gruppe“. Das reich verzierte Lausitzer Steinzeug der Gotik und sein archäologisch-historisches Umfeld, *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters* 30, 107–163.
- Stephan, H. G. 2004: Badania nad ceramiką „grupy Falkego“. Bogato zdobiona gotycka kamionka lużycka i jej środowisko archeologiczno-historyczne, *Vratislavia antiqua* 6, 293–329.
- Stránský, P. 1946: *O státě českém*. Praha.
- Svoboda, L. 1995: O plášťových hradech, *Archaeologia historica* 20, 355–388.
- Šimek, T. a kol. 1989: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Východní Čechy VI. Praha.
- Tomášková, M. 1999: Některé aspekty výskytu kamnářských výrobků na Jičínsku. Rukopis seminární práce. Ústav archeologie a muzeologie FF MU. Brno.
- Tomíček, T. – Úlovec, J. 1998: Hrad Kumburk. II. Stavební podoba hradu, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 11, 6–46.
- Tymonová, M. 2011: Gotické a renesanční kachle ze slezských hradů. Rukopis disertační práce. FF MU. Brno.
- Úlovec, J. 1997: Hrad Kumburk. I. Historie hradu, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 10, 9–38.
- Ulrychová, E. 2006: Archeologické nálezy z hradů Jičínské kotliny uložené v jičínském muzeu, *Castellologica Bohemica* 10, 317–334.
- Vařeka, P. 1997: Záchranný archeologický výzkum pozdně středověkého domu v Sedlčanech – předběžná zpráva, *Archeologie ve středních Čechách* 1, 399–406.
- Witkowski, M. 2012: Středověká šlechtická sídla v severovýchodních Čechách. Archeologie hradu Kumburku. Rukopis diplomové práce. Archeologický ústav FF JČU. České Budějovice.
- Zavřel, J. 1998: Středověké kachle ze Seminářské zahrady na Petříně, *Archaeologica Pragensia* 14, 217–228.

Žeglitz, J. 2012: Prints and other artwork models for motifs on stove tiles from the Czech lands. Renaissance stove tiles as a means for disseminating ideas and culture during the age of Reformation, *Studies in Post-Medieval Archaeology* 4, 25–113.

A REMARKABLE COLLECTION OF STOVE TILES FROM KUMBURK CASTLE, SEMILY DISTRICT

Kumburk Castle is located in northeastern Bohemia. It first appeared in written sources in 1325 when it belonged to Markoart from the House of Vartenberk. It remained in possession of the Kumburk branch of the House of Vartenberk until the beginning of the 15th century, when Jan Krušina of Lichtenburk became its new owner. His son Hynek was an important figure of the difficult period of the Hussite wars and his change of sides resulted in great gains. His descendants owned the castle until the end of the 15th century, but after that, the owners changed in rapid succession. In the 16th century, the castle successively belonged to two important eastern Bohemian noble families – the Trčkas of Lípa and the Smiřickýs of Smiřice. After being confiscated, the castle went to the hands of Albrecht of Wallenstein. However, at that time, Kumburk Castle no longer fulfilled its residential function and after the Thirty Years' War had ended, it was knocked down. The finds, which are deposited in several local museums, predominantly originate from amateur excavations carried out at the beginning of the 20th century. The only modern excavations were carried out due to construction work after 2000. Ceramic artefacts were the most numerous in the collection. Finds of utility pottery represent common local production, spanning across a time horizon identical with the existence of the castle as recorded in written sources. The discovery of a stoneware beaker, which probably belongs to Falke's group, is worth mentioning.

The most abundant category of finds is technical pottery, namely fragments of stove tiles. There are more than 600 artefacts in total (about 38kg). The collection contains both pot-shaped stove tiles and chamber-type stove tiles which were more frequent. The dating of the finds can only be done approximately, based on the way of rendering the reliefs. The collection chronologically covers the period of almost two centuries. The earliest relief stove tiles can be roughly placed in the second half of the 15th century, while the latest finds belong to the first half of the 17th century. Approximately 140 decorative patterns have been identified among the finds. Religious, secular, heraldic and ornamental groups are represented among them. Closer or more distant analogies have been identified for many of these patterns. In several cases, even identical patterns were recognized, especially in geographically close locations, such as the castles of Bradlec, Brada, Pecka or the town of Jičín. However, the collection also contains iconographic variants which have not been known from the territory of Bohemia so far and which have expanded our knowledge of stove tile manufacture of that time.

Fig. 1a. Location of Kumburk Castle

Fig. 1b. Layout of the castle with marked construction phases, supplemented with the areas investigated after 2000

Fig. 2.–12. Stove tiles. The code in brackets refers to the catalogue of motifs. The miniatures in the pictures represent the complete image

Fig. 13. Selected other finds. 1 – ceramic goblet; 2 – fragments of chainmail; 3 – fragment of fabric; 4–6 – spurs; 7 – nails, 8 – buckle, 9 – jingle bell

English by Jan Machula